

MITEN VANKILA VALMENTAA VA- PAUTEEN?

Vankien ja työntekijöiden näkökulmia pro-
sessiin

Johanna Nieminen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

NIEMINEN, JOHANNA:

Miten vankila valmentaa vapauteen?

Vankien ja työntekijöiden näkökulmia vapauttamisprosessiin

Opinnäytetyö 54 sivua, joista liitteitä 6 sivua

Toukokuu 2015

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten vankila valmentaa vapauteen, minkälaisia kokemuksia vangeilla, sekä työntekijöillä on vapauttamistyöskentelystä, mikä on onnistunutta, ja mitä voisi vielä kehittää. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä avovankilan, sekä suljetun vankilan kanssa. Opinnäytetyössä keskeisenä teoriana on vankien vapauttamistyöskentely.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä oli kvalitatiivinen yksilöteemahaastattelu. Opinnäytetyössä haettiin näkökulmia sekä pitkäaikaiselta, että lyhytaikaiselta vangilta, sekä työntekijöiltä. Työssä pyrittiin myös nostamaan esiin asioita avovankilan, ja suljetun vankilan näkökulmasta. Aineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Vankien näkökulmasta vapauttamisprosessissa tärkeimmiksi asioiksi nousivat perhetyön tärkeys, oma motivaatio muutokseen, vankilan tarjoamat kurssit, työ vankeuden aikana, ja vaiheittainen vapautuminen. Työntekijöiden näkökulmasta vapauttamisprosessissa keskeisimmiksi asioiksi nostettiin perhetyön tärkeys, resurssipulan näkyminen työssä, verkostotyön tärkeys, rangaistusajan suunnitelma, sekä yksilötyön tärkeys. Haastateltavat, sekä vangit että työntekijät, kokivat että vaiheittainen vapautuminen on erityisen hyvä asia ja sen käyttöä tulisi saada lisättyä entisestään. Vangit nostivat esiin pitkät kurssit onnistuneina asioina. Kehittämisen kohteina todettiin, että vapautumiseen tulisi kiinnittää huomiota heti tuomion alusta alkaen ja valmistelut tulisi aloittaa huomattavasti aikaisemmin.

Opinnäytetyö nosti esiin vankiloiden resurssipulan, rangaistusajan suunnitelmien eroavaisuudet ja yksilötyön tärkeyden. Vapauttamistyöskentely tulisi aloittaa heti vangin saavuttua vankilaan. Opinnäytetyön hyötynä on epäkohtien esille nostaminen, ja tämän myötä mahdollisuus vaikuttaa niihin. Tulevaisuuden kehittämisen kohteina voisivat olla mm. rangaistusajan suunnitelmien laatutyöskentelyn muokkaamisen sekä vankiloiden vapauttamistyöskentelyn yhdenmukaistaminen. Pohdittavaksi voisi nostaa rangaistusajan suunnitelman laatimisen työvälineeksi siten, että jokainen vanki tavattaisiin vähintään kerran.

Asiasanat: vankeus, vapauttamistyöskentely, avovankila, suljettu vankila, vaiheittainen vapautuminen

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Degree Programme in Social Services

NIEMINEN, JOHANNA:
How prison prepares to freedom?
Prisoners and Employees' Viewpoints

Bachelor's thesis 54 pages, appendices 6 pages
May 2015

The aim of this study was to find out how a prisoner is trained to cope with freedom, what kind of experiences prisoners and employees have of working for release, what is successful and what could be improved. The thesis was made in collaboration with an open prison, as well as with a closed prison.

The research method of this study was qualitative individual thematic interview. The long-term prisoners, short-term prisoners as well as employees' viewpoints were explored. The aim was also to raise prisoners and employees views regarding an open and closed prison. The data were contentanalyzed .

From the perspective of prisoners, the most important factors in release process were the importance of family work, one's own motivation to change, courses offered by the prison, work during the pre-trial detention and the gradual release. From the perspective of workers, the central issues raised were the importance of family, seeing lack of resources on the work, the importance of networking, sentence plan, and the importance of individual work. The interviewees, both the prisoners and the employees felt that the gradual release is a particularly good matter, and its use should be increased even further. The prisoners raised the long courses as successful issues. As development targets, it was found that to the release of prisoners should be paid more attention right from the beginning of the sentence and the preparations should begin much earlier.

The study raised lack of resources in the prisons, differences in sentence plans and the importance of individual work. Release work should be started as soon as the prisoner arrives at the prison. The benefit of this thesis is to raise flaws, and thereby the opportunity to influence them. The development of future targets could include modifying the quality of the work of sentence plans and unifying the prisons release measures.

Key words: imprisonment, release work, open prison, closed prison, the gradual release

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAUSTA-AJATUKSET	7
2.1	Rikosseuraamuslaitoksen arvot ja strategiat	7
2.1	Avovankila ja suljettu vankila	8
2.2	Vankeuslaki	9
2.3	Opinnäytetyön lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	11
3	VANKEUDEN AIKAINEN KUNTOOUTUS	13
3.1	Vankien sosiaalinen asema vankeuden aikana	13
3.2	Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset vankeudessa	14
3.2.1	Lapsi- ja perhetyön linjaukset	15
3.2.2	Päihdetyön linjaukset	16
3.2.3	Työtoiminnan linjaukset.....	17
3.2.4	Ohjelmatoiminta vankiloissa.....	19
3.3	Vapautumisprosessi	20
3.4	Yhteenveto	24
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	26
4.1	Tutkimusote ja tutkimusmenetelmät.....	26
4.2	Kohdejoukko ja aineistonkeruu	26
4.3	Aineiston analyysi.....	27
5	HAASTATTELUISSA KESKEISESTI ESIIN NOSTETUT NÄKÖKULMAT VAPAUTTAMISTYÖSKENTELYSSÄ	28
5.1	Vankien näkökulmia	28
5.2	Työntekijöiden näkökulmia	34
5.3	Vapauttamisprosessissa onnistunutta ja mahdollisia kehittämisen paikkoja.....	39
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	42
7	POHDINTA.....	45
	LÄHTEET	47
	LIITTEET	49
	Liite 1. Tutkimuslupa-anomus	49
	Liite 2. Päätös tutkimusluvasta.....	51
	Liite 3. Teemahaastattelurunko	53

1 JOHDANTO

Rikollisuutta pohtiessa hyvin usein esitetään ainoana siihen vaikuttavana keinona olevan rikosoikeudelliset keinot, kriminalisointi ja sanktio. Yleisesti ottaen rangaistuksia pidetään ainoana tapana ehkäistä ja estää rikollisuutta. Kuitenkin rikollisuuteen vaikuttavina keinoina ovat mm. yleiset yhteiskuntapolitiikan keinot, joissa puututaan esimerkiksi päihdeongelmiin ja syrjäytymisen ehkäisyyn. On olemassa myös rikosoikeudellisia keinoja, eli kriminalisointi ja rangaistus. Rikosoikeuden mukaan rangaistus vaikuttaa kahdella tavalla; 1. Yleisestävä vaikutus: yleinen pelotevaikutus, yleiseen moraaliin ja lainkuuliaisuuteen vaikuttaminen. 2. Erityisestävyys: yksittäiseen rikolliseen vaikuttaminen, estäen hänen uusintarikollisuus. Kolmantena keinona on kiinnijäämisriski ja rangaistuksen todennäköisyys. Jos rikoksentekijä tietää riskin olevan suuri, saattaa hän jättää rikoksen tekemättä. (Laine 2007, 191-195)

Vankeusrangaistuksia on puolustettu sillä että ne turvaavat muuta yhteiskuntaa rikollisten ollessa vankilassa. On kuitenkin tutkittu että vankeus voi lisätä rikollista käyttäytymistä ja vankila luo mahdollisuuden tutustua uusiin rikollisiin kontakteihin. (Haapasalo, 2008, 238) Vankeusrangaistuksessa ainoan seuraamuksen tulisi olla vapauden menetys, vankeudessa kuitenkin ihminen on melkein koko ajan jatkuvan valvonnan ja seurannan alla ja näin ollen itsemääräämisoikeuteenkin puututaan. Vankeudessa ollessaan ihminen saattaa laitostua, ja häneltä puuttuu yksityisyys. Vankeus vaikuttaa myös ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon, joka on melko rajoitettua. (Haapasalo 2008, 240)

Kuntoutuksen ajatus on nykyisessä vankeinhoidossa nostettu esiin ja siihen pyritään. Kuntoutuksen ja rangaistuksen välinen jännite on yksi isoin rakenteellinen ristiriita nykypäivän vankeinhoidossa. Vankilan ensisijainen tehtävä on kuitenkin aina vankeusrangaistuksen täytäntöönpano, mutta samanaikaisesti kuitenkin kuntouttaa vankeja (Vankeinhoidon perusteet 2002, 29-30) Rikollisuuden hoidossa hoito ja kuntoutus toimivat parhaiten, ei niinkään rangaistus. Rikosten ennaltaehkäisynä parhaiten toimii turvallinen kasvuympäristö sekä sisäistyneet arvot ja normit. Vankeus itsessään ei estä rikosten tekemistä, eikä rikoksia jätetä tekemättä vankeuden pelossa. (Haapasalo 2008, 237-238) Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsauksessa 2010 on tärkeiksi asioiksi nostettu rikosseuraamusten sisältöjen sekä niiden vaikuttavuuden kehittämiseen, sekä vapauttamisvaiheen tukitoimien lisääminen. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 - 2020)

Opinnäytetyössä käsitellään vankilasta vapautumista sekä vankien että työntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteena on saada kokonaiskuvaa vapauttamistyöskentelystä. Esiin nostettiin myös kehittämisen paikat, sekä onnistumiset siinä. Opinnäytetyö toteutettiin yksilöllisillä teemahaastatteluilla.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAUSTA-AJATUKSET

2.1 Rikosseuraamuslaitoksen arvot ja strategiat

Rikosseuraamuslaitoksen tärkeimpinä tehtävinä on toteuttaa oikeudenmukaista ja vaikuttavaa seuraamusten täytäntöönpanoa. Tärkeimpiä keinoja yhteiskunnan turvallisuuteen vaikuttavuudessa on uusintarikollisuuden väheneminen ja sen eteen työskentely. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 – 2020) Rikosseuraamusalalla kaikkea työtä ohjaa Rikosseuraamuslaitoksen määrittelemät arvot ja strategiat. Jokaisen virkamiehen tulee näitä noudattaa. Kuntoutussektorilla tehdään työtä nimenomaan uusintarikollisuuden vähentämisen eteen.

Rikosseuraamuslaitoksen arvoja ovat: ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, turvallisuus ja usko siihen, että jokainen ihminen voi muuttua ja kasvaa. Kun työskentelee näiden arvojen mukaisesti, se näkyy mm. työntekijän toiminnassa sekä suhtautumisessa niin kollegoihin kuin vankeihinkin. Käytännössä kun työntekijä sitoutuu näihin arvoihin, hän mahdollistaa omalta osaltaan vangin kasvamista sekä kehittymistä kohti rikoksetonta elämää. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 – 2020)

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa painotetaan toimintoja kehittäessä vangin yhteiskuntaan kiinnittymistä ja hänen omaa muutostyöskentelyä. Huomiota kiinnitetään myös siihen, että vanki saa tarvitsemiansa tukitoimia, mm. terveydenhuolto, koulutus, sekä erilaiset ohjelmatoiminnot. Yhtenä tärkeänä tukimuotona on myös kotipaikkakunnan viranomaisten sekä terveydenhuollon ja vangin läheisten kanssa tehtävä yhteistyö. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 – 2020)

Rikosseuraamuslaitoksen strategiaan kuuluu ajatus asteittaisesta vapauttamisesta. Siinä ajatuksena on rangaistuksen edessä antaa vastuuta enemmän vangille itselle ja vähentää valvontaa. Pyrkimyksenä on suljetusta avoimempaan. Vankeja lähdetäisiin suunnitelmallisesti siirtämään enemmän avolaitoksiin ja myös valvottuihin koevapauksiin. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 – 2020) Rikosseuraamuslaitoksen ajatus kohti avoimempaa on sekä vankien että työntekijöiden mielestä hyvä ja toimiva ajatus.

2.1 Avovankila ja suljettu vankila

Vanki voi hakea suljetusta laitoksesta avovankilaan, yleensä vanki sijoitetaan avovankilaan työn tai koulutuksen toteuttamiseksi. Jotta vanki pääsee avolaitokseen, on hänen katsottu sitoutuvan päihteettömyyteen, sekä sitoutuvan myös pysymään avoimessa ympäristössä. Myös tuomion loppuvaiheessa voidaan siirtää avolaitokseen, jolloin avolaitos toimii vapautteen valmentavana laitoksena. Avovankilassa on tarkoituksena vangin harjoitella vastuunottoa itsestään, sekä saada harjoitusta hieman enemmän siviilin kaltaisesta olemisesta. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 85) Omasta mielestäni kaikkien vankien tulisi vapautua vähintäänkin avovankilan kautta, jotta heillä olisi mahdollisuus harjoitella avoimemmassa ympäristössä elämän perusasioita. Vaikka haastatteluissa nousi esiin avovankilan resurssipula, avolaitos kuitenkin luo hyvää pohjaa siviiliin siirtymiselle.

Vilppulan vankila on avovankila, joka kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Henkilöstöön kuuluu noin 30 työntekijää. Vankipaikkoja on 66. Vuonna 2013 keskivankiluku oli 75. (Vilppulan vankila 2015) Vilppulan vankila on vapautteen valmentava laitos, jonka erityisyytenä on perhetyö. Vankilalla on omia perheleirejä, sekä alueellisia perheleirejä. Vilppulan vankilalla on oma asuntola perhetapaamisia varten. (Inkeroinen ym. 2012, 3) Vilppulan vankilalla pääsääntöisesti vangit käyvät joko siviilitöissä, opiskelevat tai ovat vankilalla töissä. Vankilalla on mahdollisuus työskennellä maatilalla, metsäpuolen työtehtävissä, kasvihuoneella, rakennusalalla, puualla, kone- ja metallialalla sekä siivouksessa. Vankityössä pyritään normaaliuteen, eli työn tulee vastata normaalia yhteiskunnassa tehtävää työtä. Vankilalla on myös mahdollista suorittaa oppisopimuksella näyttötutkintoja ja tutkinnon osia niin halutessaan. (Inkeroinen ym. 2012, 9-10)

Pääsääntöisesti vangin tullessa vankilaan, hänet sijoitetaan suljettuun vankilaan joka on lähinnä hänen kotikuntaansa. Suljetuissa vankiloissa voi olla suljettuja, puoliavoimia tai avoimia osastoja. Näiden lisäksi voi olla päihteetön osasto ja varmuusosasto. Vangin sijoittelussa otetaan huomioon tämän yksilölliset ominaisuudet ja turvallisuusseikkoja. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 58-59)

Kylmäkosken vankila on suljettu vankila, joka kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Kylmäkosken vankila on perustettu 1.1.1993 Hämeen lääninvankilana, johon sijoitettiin vain tutkintavankeja. Vankisijoittelua on muutettu vuonna 2000, jonka jälkeen Kylmäkoskelle alettiin sijoittamaan myös vankeusvankeja. Henkilöstöön kuuluu noin 80 henkilöä. Kylmäkosken vankilan paikkaluku on 113. Vuonna 2013 keskivankiluku oli

129. Kylmäkosken vankilassa rangaistusta suorittavat vankeus-, tutkinta-, ja sakkovangit, jotka ovat pääsääntöisesti pirkanmaalaisia. Kylmäkosken vankilassa työtoiminta on painottunut alihankintatöihin, mm. kiinnitystarvikkeiden pakkaamista ym. Kylmäkoskella järjestetään erilaisia koulutuksia, jokaiselle halukkaalle tehdään opintosuunnitelma. Kylmäkosken vankilassa pyritään tukemaan vankeja erilaisilla toimintaohjelmilla ja kursseilla. (Kylmäkosken vankila 2015)

Yhteydenpito ulkomaailmaan vankilasta on hyvin rajattua, se tapahtuu lähinnä kirjeitse, puhelimitse, tapaamisilla, poistumisluvilla tai saatetuilla lomilla. Kirjeillä ei ole määrällisiä rajoituksia. Vangille saapuva posti voidaan kuitenkin lukea, mikäli siihen on erityinen syy.

Kylmäkosken vankilassa vangilla on mahdollisuus soittaa kuusi puhelua viikossa. Iltaisin ja viikonloppuisin soittaminen ei ole mahdollista. (Työntekijä 3) Vilppulan vankilassa vangeilla on puhelimet käytössä joka arki-ilta ja juhlapyhäisin, sekä viikonloppuisin. Tämän lisäksi on olemassa vielä korttipuhelin. (Työntekijä 1)

Poistumislupa voidaan vangille myöntää kun vanki on ollut vankeudessa kaksi kolmasosaa tuomiostaan. Ennen tätä vanki voi myös anoa tärkeän syyn lomia. (Yhteydenpito vankilassa 2015)

2.2 Vankeuslaki

Vankeuslain ensimmäisessä luvussa todetaan, että vankeuden tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään. Rikoksetonta elämää harjoitellaan vankilassa elämänhallinnan harjoittelulla, sekä estämällä rikosten tekeminen vankeuden aikana. (Vankeuslaki luku 1. 2§) Vankeuslain mukaan vangeilla tulee olla mahdollisuuksia ylläpitää omaa terveyttensä ja heidän toimintakykyä on tuettava. Myös haittoja, joita vapauden menetys aiheuttaa, on pyrittävä ehkäisemään. (Vankeuslaki luku 1, 5§)

”Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistusta.”(Vankeuslaki luku 1,3§)

Vankeuslain neljännessä luvussa määrätään että vangille on laadittava yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, joka käsittää suunnitelman rangaistusajan suorittamisesta, vapauttamisesta ja ehdonalaisesta vapautumisesta.

”Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa.”

Kun vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelmaa, siinä otetaan huomioon tuomion pituus, mahdolliset aiemmat tuomiot, hänen työ- ja toimintakykynsä, sekä hänestä saadut tiedot. (Vankeuslaki luku 14, 6§) Haastatteluissa kävi kuitenkin selväksi se, että rangaistusajan suunnitelmat tehdään melko hatarasti. Haastatteluissa nousi esiin myös se, etteivät vangit aina tiedä mitä kaikkea heidän rangaistusajan suunnitelmaan on suunniteltu tavoitteiksi.

Vankeuslain kahdeksannessa luvussa käsitellään vankien toimintaan osallistumista. Sen mukaan vankilassa tapahtuvien toimintojen tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan takaisin, vahvistaen vangin omia valmiuksia rikoksettomaan elämään, mahdollisesti parantaen tai ylläpitäen vangin ammattitaitoa ja työ-/toimintakykyä, sekä tukea päihteettömyyttä. Lain mukaan vangeilla on näihin vankilan toimintoihin osallistumisvelvollisuus. (Vankeuslaki luku 8, 1-2§) Haastatteluissa kävi ilmi että erilaiset työtoimintamahdollisuudet koettiin mielekkäiksi. Vankien näkökulmasta esiin nostettiin se, että he voivat tuntea itsensä hyödylliseksi.

Vankeuslain neljännessätoista luvussa käsitellään poistumislupia. *”Poistumisluvan tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja.”* (Vankeuslaki luku 14, 1§)

Vangeilla on mahdollisuus hakea poistumislupaa rangaistusajan pituuden perusteella, kun hän on suorittanut tuomiotaan kaksi kolmasosaa. (Vankeuslaki luku 13, 3§) Poistumislupaa voi hakea myös tärkeästä syystä ennen kuin on suorittanut tuomiota kaksi kolmasosaa. Tärkeäksi syyksi voidaan katsoa mm. vangin perheeseen, terveydenhuoltoon, työhön, koulutukseen, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen. (Vankeuslaki luku 14, 4§) Poistumisluvat halusin nostaa esiin siitä syystä, että haastatellut vangit nostivat tämän

asian esiin ja pitivät sitä tärkeänä. Poistumisluvat harjoittavat kohti siviiliä ja silloin vangit pääsevät hoitamaan omia asioitaan siviiliin helpommin kuin suljetun vankilan sisällä.

2.3 Opinnäytetyön lähtökohdat, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Itse näen että vankien kuntouttaminen yhteiskuntaan takaisin on vankeinhoidon yksi tärkeimmistä tehtävistä, jotta kukaan ei enää palaisi takaisin. Aina on ihmisiä, jotka palaavat takaisin vankilaan, mutta jos voi edes yhden ihmisen saada takaisin yhteiskunnan syrjään kiinni, on se hienoa. Myös rikosseuraamuslaitoksen arvoissa on todettu että uusintarikollisuuden vähentäminen ja sen eteen työskentely on tärkeimpiä keinoja vaikuttaa yhteiskunnan turvallisuuteen. Koen rikosseuraamuslaitoksen arvojen olevan hyvin samankaltaisia kuin oma arvomaailmani. Tämän vuoksi näihin arvoihin on helppo tukeutua tätä työtä tehdessä. Strategiassa myös painotetaan ajatusta suljetusta avoimempaan. Tämän ajatuksen pohjalta oli erittäin hyvä, että sain tehdä opinnäytetyöni yhteistyössä sekä suljetun että avovankilan kanssa. Vankeuslaissa on määritelty se, että vankeuden ainoana haittana tulisi olla vapauden menetys tai sen rajoittaminen ja vapaudenmenetyksen haittoja tulisi ehkäistä ja jo tällä perusteella mielestäni tulisi mahdollisimman monelle tehdä rangaistusajan suunnitelmaan merkintä mahdollisesta avotaloon tai valvottuun koevapauteen siirtymisestä.

Otin yhteyttä Vilppulan vankilaan, sillä itselläni oli halu tehdä opinnäytetyö rikosseuraamuslalle. Olen aina halunnut työskennellä marginaaliryhmien kanssa, ja vankeinhoito kiinnosti minua. Itsellä on aina ollut halu saada tietoa siitä, mitä keinoja käytetään siihen että vankilaan ei enää tultaisi takaisin. Päädyin kysymään Vilppulan vankilalta saisinko tehdä opinnäytetyöni heille ja olisiko heillä aiheesta ideoita. Tapasin Vilppulan vankilan erityisohjaajat elokuussa 2013 ensimmäisen kerran. Heidän kanssaan lähdin ideoimaan ja suunnittelemaan opinnäytetyön aiheita. Aihe muovautui melko nopeasti juuri vapauttamistyöskentelyyn ja sitä lähdimme kehittämään. Minulle ehdotettiin että ottaisin opinnäytetyöhöni näkökulmaa myös suljetusta vankilasta, jotta saisin itselleni mahdollisimman laajasti näkökulmia vankeinhoidosta ja vapauttamistyöskentelystä. Suljetun vankilan näkökulmaksi erityisohjaajat ehdottivat Kylmäkosken vankilaa. Otinkin Kylmäkosken vankilan apulaisjohtajaan yhteyttä, ja hänen mielestään ajatus oli hyvä. Opinnäytetyön ajatuksena oli kerätä näkökulmia sekä vankien että työntekijöiden näkökulmista va-

paattamistyöskentelyyn. Opinnäytetyössäni pyrin keskittymään siihen, mitä vangin vapautumisen eteen on tehty, kuinka vankilassa suunnitellaan ja lähdetään toteuttamaan vapauttamista.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda vankiloitten sekä rikosseuraamuslaitoksen tietoisuuteen asioita, jotka vaikuttavat sekä vankien että työntekijöiden mielestä vankien vapauttamiseen. Tutkin kuntoutushenkilökunnan ja vankien mielipiteitä erillisinä, ja tuon esille mikä heidän mielestään on ollut onnistunutta, sekä mitä voisi vielä kehittää, jotta vapauttamistyöskentely olisi laadukasta.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten vangit kokevat vapauttamisprosessin?
2. Mitä ajatuksia kuntoutustyöntekijöillä on vapauttamisprosessista?
3. Mitä työntekijät ja vangit kokevat vapauttamisprosessissa onnistuneeksi ja mitä tulisi kehittää?

3 VANKEUDEN AIKAINEN KUNTOUTUS

3.1 Vankien sosiaalinen asema vankeuden aikana

Vangit kuuluvat yleensä huono-osaisten marginaaliryhmään, useilla heistä on sosiaalisia ongelmia, mahdollisesti koulutusta ei ollenkaan tai kesken, huono työllisyystilanne, sekä terveydentilan kanssa ongelmia. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 - 2020)

Rikosseuraamuslaitoksen tilastollisesta vuosikirjasta vuodelta 2013 selviää että yli neljä vankia kymmenestä on tuomittu väkivaltarikoksesta. Vangeista 23 % on tuomittu henkirikoksesta. Vankien keski-ikä oli noin 37 vuotta. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2013, 7-8)

Usein vangeilla on työ- ja toimintakyvyssä rajoituksia, sekä päihdeongelmia. Työkoke-
musta vankilaan tullessa on vain alle puolella. 90 prosentilla vangeista on elämänaikaisia mielenterveydenongelmia ja 94 prosentilla on elämänaikaisia päihdeongelmia. Psykiatrista hoitoa vangeista tarvitsee lähes 40 prosenttia. Noin puolelta vangeista puuttuu kokonaan ammattikoulutus ja noin viideltä prosentilta on peruskoulu jäänyt kesken. Vankilassa oloaikana useimmat vangit jäävät asunnottomaksi. Useat vangit ovat myös velkaantuneet, rikosperusteisia velkoja on 62 prosentilla vangeista. (Kananaja ym. 2011, 266-267)

Vankilassa pyritään tukemaan ja motivoimaan vankeja rikoksettomaan elämään. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 25) Vankilassa ollessaan vangilla on mahdollisuus saada samat terveystaloudet kuin muilla kansalaisilla. Vankilassa tehdään psykososiaalista työtä, jolla pyritään vaikuttamaan vangin selviytymiseen siviilissä. Psykososiaalinen työ tapahtuu joko ryhmämuotoisissa ohjelmatoiminnoissa tai yksilötyönä. Ryhmämuotoisia ohjelmatoimintoja on kehitetty mm. päihdeettömyyteen tai rikoksettomuuteen. Vankiloissa järjestetään myös muunlaista sosiaalista kuntoutusta, joka liittyy arjen taitoihin ja sosiaalisiin taitoihin. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 27-28) Vangin koulutus, työllistyminen, asumisolot, terveydentila, taloudelliset asiat, turvallisuus ja ihmissuhteet ovat uusintarikollisuuteen eniten vaikuttavia asioita ruotsalaisen tutkimuksen mukaan. (Haapasalo 2008, 244)

Kun vanki on vapautumassa ja hänen asunto-asioita aletaan selvittämään, usein ongelmaksi nousee asunnon saaminen. Huono-osaisimpien vankien tilanne on huolestuttavin, sillä ne jotka tarvitsisivat eniten tukea ja apua kuntoutumiseensa, todennäköisesti on myös vaikeimmat asutettavat. Ne vangit, jotka sitoutuvat päiheteettömyyteen ja päihdekuntoutukseen saavat helpommin asunnon. Asumisen tueksi tärkeää olisi saada palveluohjausta, sekä tehdä yhdessä verkostotyötä niiden tahojen kanssa, jotka tulevaisuudessa ovat apua antamassa jo vankilassaoloaikana. (Kananaja ym., 2011, 269-270) Vapautuvaa vankia on ohjeistettava asunnon etsinnässä vapailta markkinoilta, sekä kunnan palvelu- ja tukiasumiseen hakeutumisessa. Kotikunnan on huolehdittava Sosiaalihuoltolain 13§:n nojalla sosiaalipalveluiden järjestämisestä asukkailleen. (Hallittu vapauttaminen 2012, 22)

Kun ihminen on vankilassa, tulee hänelle automaattisesti rikollinen leima, josta seuraa poikkeavan ihmisen leima. Tämä taasen vaikuttaa ihmisen minäkuvaan. Kun elinympäristö muuttuu, alkavat elämäntavat myös mahdollisesti muokkautua sen mukaiseksi. Mitä useammin on vankilassa ollut, sitä todennäköisemmin siellä muovautuu ihmisen ajatukset vankilan arvoihin ja ”alamaailman” arvoihin sopivammiksi. (Timonen 2009, 97) Vankeudesta vapautuessaan on huomattavasti helpompaa palata takaisin vanhoihin tuttuihin ympyröihin, kuin että haastaisi itsensä liittymään takaisin yhteiskuntaan. Vapautuessaan ihminen tarvitsee hyvin paljon päättäväisyyttä sekä tukea läheisiltään ja yhteiskunnalta. (Timonen 2009, 181) Vankien kuntoutukseen tulisi panostaa entistä enemmän ja nimenomaan tulisi lähteä suuntaamaan enemmän kohti avoimempaa. Yhteiskunta muuttuu hurjaa vauhtia, nykyisin todella moni asia hoidetaan sähköisellä asioinnilla ja nettipankki tunnuksilla kirjaututaan todella moneen paikkaan. Vankilassa kuitenkin on hyvin rajattua internetin käyttö ja näin ollen se hankaloittaa vangin asioiden hoitamista. Kaikilla vangeilla ei välttämättä ole nettipankkitunnuksia ja jotta voi saada tunnukset, tulee hänellä olla pankkitili, mitä kaikilla vangeilla ei nykyäänkään ole.

3.2 Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset vankeudessa

Rikosseuraamuslaitos on tehnyt yhtenäisiä velvoittavia linjauksia, jotka ohjaavat kaikkia rikosseuraamuslaitoksen työntekijöitä ja toimipisteitä. Linjaukset nostettiin työssä esiin kuntoutusnäkökulman vuoksi.

3.2.1 Lapsi- ja perhetyön linjaukset

”Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa korostetaan perhe- ja lapsinäkökulman huomioon ottamista. Siinä todetaan, että tuomitun yhteydenpitoa yhteiskunnan palveluverkoston, sosiaalisiin verkostoihin, perheeseen ja lapsiin tuetaan. Perhetyötä kehitetään ottaen huomioon erityisesti lapsinäkökulma.” (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013. 5)

Vankeuden aikana tulisi pyrkiä ylläpitämään lapsi – vanhempi suhdetta, jotta suhde ei hajoaisi, tietenkin huomioiden lapsen etu tässä tilanteessa. Vankiloissa tehtävä perhetyö on lähinnä yhteydenpidon mahdollistamista, keskusteluapua, arjen toimintojen tukeminen ja niissä neuvonta, vanhemmuuden arviointia, sekä yhteystyö siviiliin muihin toimijoihin. Kaikessa tulee muistaa ensisijaisen lapsen edunmukaisuus, kuitenkin muistetaan että vanki ja hänen elämänsä hallinnan lisääntyminen on työn keskiössä. Perhetyön tavoitteina on ylläpitää ja tukea lasta ja perhettä psyykkisissä, sosiaalisissa ja taloudellisissa asioissa, sekä perhesuhteiden ylläpito. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 8)

Keskeisimpiä perhetyön tukimuotoja vankeuden aikana ovat yksilötyö, vanhempi – lapsi - tapaamiset, yhteydenpito, verkostotyö ja perheleirit. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 17) Perhetyöhön lukeutuu myös parisuhdetyöskentely tärkeänä osana. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013, 19)

Vilppulan vankilan erikoisuutena on perhetyö. Siellä on mahdollisuus valvomattomiin tapaamisiin, eli perhetapaamisiin. Perhetapaamisia varten Vilppulassa on oma rakennus, Perhelä. Perhelässä on kuusi erillistä asuntoa. Yleensä perhetapaamiset kestävät noin viikonlopun ja näitä perhetapaamisia voi saada kaksi kertaa kuukaudessa tai vaihtoehtoisesti viikon pituisen tapaamisen kerran kuukaudessa, mikäli perhetapaamistiloja on riittävästi. Asuntojen lisäksi perheillä on mahdollisuus käydä saunomassa pienellä saarella, mahdollisuus käyttää liikuntasalia, urheilukenttää ja jääkiekkokaukaloa. Perheiden käytössä on myös pururata ja puutarha. Vilppulan vankilassa järjestetään myös perheleirejä, sekä isä-lapsi – tapahtumia. (Valvomattomat tapaamiset Vilppulan vankilassa – ohje)

Kylmäkosken vankilassa perhetapaamisia on mahdollista toteuttaa viikonloppuisin valvottuna tapaamisena (45 minuuttia kerralla). Toinen mahdollisuus on kerran kuussa kolmen tunnin mittainen perhetapaaminen. Pidempituomioisilla on kaksi kertaa kuukaudessa mahdollisuus kolmen tunnin perhetapaamisiin. Kaksi kertaa vuodessa järjestetään perheleiri Vilppulan vankilalla. Vankilan pastori vetää myös isä-ryhmää. (Työntekijä 3)

3.2.2 Päihdetyön linjaukset

Rikoksista valtaosa tehdään päihtyneenä ja tämä siis tarkoittaa sitä että vankiloissa tehdään paljon päihdetyötä. Vuonna 2010 tehty tutkimus osoittaa että vankien päihderiippuvuus on kymmenkertaista tavalliseen väestöön verrattuna. 10 % rikosseuraamusalan asiakkaista ei ole ollut koskaan päihderiippuvainen. (Päihdetyön linjaukset 2012, 6)

Vankilassa toteutettavan päihdetyön tulee vastata yleistä päihdehoitojärjestelmässä annettavaa hoitoa ja kuntoutusta, näin ollen pyritään toteuttamaan Käypä hoito – suosituksia. Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyön linjaukset pohjautuvat kansalliseen lainsäädäntöön ja kansainvälisiin suosituksiin. (Päihdetyön linjaukset 2012, 7) Vuonna 2010 on tehty laaja terveystutkimus vangeille ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaille, jossa selviää että tämä asiakasryhmä on sairaampi kuin 20 vuotta aikaisemmin. (Päihdetyön linjaukset 2012, 10) Tällä hetkellä vankeusvangeista suurin osa tarvitsee terveydenhuollon palveluita, mm. mielenterveys- ja päihdetyön saralla. (Päihdetyön linjaukset 2010, 18)

Päihdetyön linjauksen mukaan työntekijän tärkein rooli vankilassa on motivoida vankia muutokseen, saada tämä ymmärtämään päihdeiden käytön yhteys hänen tämänhetkisiin ongelmiin. Myös tarkoituksenmukaisiin päihdepalveluihin ohjaaminen on yksi keskeinen työmuoto. (Päihdetyön linjaukset 2010, 22) Vankilan päihdekuntoutus käsittää päihdekuntoutuksen tarpeen arvioinnin, neuvonnan, motivoinnin, retkahdushoidon, erilaiset ryhmämuotoiset päihdekuntoutusohjelmat, yksilötyön, rangaistuksenaikaisen päihdekuntoutuksen, vapauden valmistelun ja verkostotyön siviiliin tarvittaviin palveluihin. (Päihdetyön linjaukset 2012, 30)

Vankilassa tapahtuvan kuntoutuksen tulisi olla kokonaisvaltaista, sillä pelkkä päihdekuntoutus yksin ei useinkaan riitä. Vangeilla on usein myös muita ongelmia, jotka ylläpitävät

myös päihdeongelmaa, tällaisia ovat mm. haasteet arjessa selviytymisessä, psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat, sekä rikollinen käyttäytyminen. (Päihdetyön linjaukset 2012, 31)

Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyön keskeisiin tavoitteisiin kuuluu monia asioita, joista nostaisin tähän aiheeseen liittyen motivoinnin ja palveluohjauksen tärkeyden, päihdekuntoutuksen lisäämisen, sidosryhmäyhteistyön vahvistamisen, mielenterveys- ja päihdeongelmaisten hoidon ja kuntoutuksen kehittämisen, sekä hoitojatkumoiden varmistumisen. (Päihdetyön linjaukset 2012, 35-37)

Vilppulan vankilassa käy ulkopuolelta tuleva päihdetyöntekijä viikoittain tapaamassa vankeja. Vanki tapaa päihdetyöntekijää noin 3 viikon välein. Mahdollisuuksien mukaan myös vangin kotikunta järjestää vangille päihdekuntoutusta. (Työntekijä 1)

Kylmäkosken vankilassa on yksi osasto päihdeetön sitoumusosasto, jolla on oma päihdetyöntekijä. Myös erityisohjaajat tekevät päihdetyötä. Kylmäkoskella päihdetyön ohjelma-toimintoja ovat KT – kalterit taakse ja AR – antiriippuvuudet – kurssit. (Työntekijä 3)

3.2.3 Työtoiminnan linjaukset

Työtoiminnan linjausten periaatteet:

”1. Työtoimintaa kehitetään Rikosseuraamuslaitoksen strategian perusteella. 2. Työtoiminta on osa kuntouttavaa toimintaa. 3. Työtoiminnan ylläpitäminen ja kehittäminen perustuu toiminnan vaikuttavuuden, vankien tarpeiden, toiminnan kustannusten ja vapautumisen jälkeistä rikoksettomuutta edistävän jatkuvuuden arviointiin. 4. Työtoiminnan henkilöstön osaaminen otetaan täysimääräisesti käyttöön ja työnkuvia laajennetaan. 5. Niukkenevista resursseista huolimatta aktiivitoiminnoissa on nykyistä enemmän vankeja. 6. Rangaistusajan suunnitelmalla ja tuomion pituudella on keskeinen rooli työtoiminnan toimenpiteiden kohdentamisessa. 7. Työtoiminnan laatua arvioidaan ja työtä kehitetään vangeilta saatavan palautteen perusteella. 8. Muiden viranomaisten, kolmannen sektorin ja yritysten kanssa tehtävää yhteistyötä lisätään.” (Työtoiminnan linjaukset 2013, 5)

Kun vanki on ollut vankilan työtoiminnassa mukana, se saattaa auttaa häntä siviilissä saamaan työtä ja näin ollen vaikuttaa vangin rikoksettomaan elämään tukemista. Vankeuden aikana tarjotaan mahdollisesti mieleistä työtä, mahdollisuutta opetella uusia taitoja ja tukea urasuunnitelmiin. (Työtoiminnan linjaukset 2013, 6)

Vangeille järjestetään kuntouttavaa toimintaa, jonka sisältönä on mm. yksilötyö ja -ohjaus, erilaiset ohjelmat, koulutukset ja työtoiminnot. Jokaisen vangin oma osallisuus ja valinnat sekä yksilölliset kuntoutusprosessit, sekä asiakaslähtöisyys on työn keskiössä. (Työtoiminnan linjaukset 2013, 8)

Työtoiminnan linjauksissa mainitaan että tulevaisuudessa työtoiminnan tulisi olla tutkitusti vaikuttavaa toimintaa, mahdollisimman normaalia (laitostumisen ehkäisy), hyödyntää olemassa olevia resursseja ja siinä tulee huomioida yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset. eli millaisia valmiuksia vapautuvalla henkilöllä tulisi olla. (Työtoiminnan linjaukset 2013, 16)

Pääsääntöisesti vankilan työtoiminta tapahtuu laitosolosuhteissa, siitä huolimatta kuitenkin pyritään mahdollisimman normaaliin työskentelyyn. Kun pyritään normaalisuusperiaatteen mukaan työskentelemään työtä koskevat samat säännöt kuin normaalissa työelämässä, esimerkiksi vuorovaikutus, esimies – alainen – suhde ja jokainen kantaa vastuun siisteydestä ym. (Työtoiminnan linjaukset 2013 43)

Vuonna 2013 erilaisiin työtoimintoihin osallistui 1012 vankia. Vankilassa opiskelevia samana vuonna oli 1722 vankia ja vankiloiden ulkopuolella opiskelevia oli 124 vankia. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013)

Kylmäkosken vankilan opetustarjontaan kuuluu vuonna 2015 peruskoulun ja lukion oppimahdollisuudet. Etäopintoina on myös mahdollista opiskella avoimessa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa, sekä raamattuopistossa. (Koulutus vankiloissa 2015)

Vilppulan vankilassa on mahdollista suorittaa peruskoulun ja lukion oppimäärät. Tämän lisäksi siellä on ammatillista koulutusta seuraavilta aloilta: Catering-alan perustutkinto, kone- ja metallialan perustutkinto, puualan perustutkinto ja rakennusalan perustutkinto. Oppisopimuksella on mahdollisuus lukea puutarhatalouden perustutkinto. Muita opintomahdollisuuksia on myös yliopisto, ammattikorkeakoulu ja kristillinen kansanopisto. Vilppulan vankilassa katsotaan opinnot vankikohtaisesti, tapahtuuko opiskelu etäopintoina vai opintoluvalla. (Koulutus vankiloissa 2015)

3.2.4 Ohjelmatoiminta vankiloissa

Suomen vankiloissa on käytössä pääsääntöisesti kolmenlaisia toimintaohjelmatyyppejä; yleisohjelmia (esim. cs – cognitive skills), rikosperusteisia ohjelmia (esim. OMA) ja päihdekuntoutusohjelmia (esim. AR - antiriippuvuudet). On kuitenkin olemassa myös muunlaisia ohjelmatoimintoja. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 227) Vankeinhoidossa on laadittu useita erilaisia ohjelmatoimintoja, joilla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen. (Kurki ym. 2010, 66)

Erilaisista ohjelmatoiminnoista esimerkkeinä haluan nostaa esiin omaehtoisen muutoksen ohjelma (OMA). Oma on kehitetty nimenomaan väkivaltarikollisille, siinä käsitellään teon taustalla olevia tekijöitä, sekä vangin tunteita ja ajatuksia rikoksen tapahtumahetkellä. (Kurki ym. 2010, 67-68) OMA kestää 100-120 tuntia ja se toteutetaan 6-8 kuukauden aikana. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 232) Cognitive Skills (CS) – kurssi on suunniteltu muokkaamaan vangin omaa ajatusmaailmaa rikollisesta myönteisyydestä, joka perustuu kognitiivis-behavioraaliseen menetelmään. (Kurki ym. 2010, 67-68) CS-kurssin tavoitteena on opettaa vangille ongelmanratkaisutaitoja, sosiaalisia taitoja, neuvottelutaitoja, tunteiden hallintaa, luovaa ajattelua, arvojen pohdintaa, sekä johdonmukaista ja kriittistä ajattelua. Kurssi kestää 72 tuntia. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 228-230) Suuttumuksenhallinnan kurssi (SuHa) on lyhytkestoinen kurssi (18 tuntia) vihanhallintaan. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 231)

Päihdekuntoutus vankiloissa on hyvin monipuolista, siihen sisältyy päihderiippuvuuden arviointia, vieroitushoitoa, informointi- ja motivointiohjelmia, päihdekuntoutusohjelmia, päihdeettömyyteen tukevia osastoja, yhteisöhoitoja ja vertaistoimintaa. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 238) Päihdeohjelmat perustuvat yleensä kognitiiviseen viitekehykseen. Pyrkimyksenä on saada vangille kokemuksellisen oppimisen kautta muutokseen herätelyä. Kalterit taakse (KT) – ohjelma pohjautuu kognitiiviseen psykoterapiaan. KT – ohjelmassa keskitytään päihde- ja rikoskierrettä ylläpitävään ajatusmaailmaan ja toimintamallien muokkaamiseen. Ohjelma on osana pitkäaikaisten vankien yhteisökuntoutusta. (Kurki ym. 2010, 67)

Ohjelmatoimintojen lisäksi vankiloissa voi olla tarjolla erilaisia liikuntamuotoja. Kuntosali on vankiloiden suosituin liikuntamuoto. Joissakin vankiloissa on mahdollista päästä liikuntasalille. Avolaitoksissa voi käydä lenkkeilemässä. Joissakin vankiloissa on oma

liikunnanohjaaja, joka suunnittelee vapaa-ajan liikuntamuotoja, ja opastaa vankeja. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 91)

3.3 Vapautumisprosessi

Vuonna 2013 vankiloista on vapautunut yhteensä 5851 vankia. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2013, 5) Kun vanki on vapautumassa, tulee varmistaa että hänellä on tarpeen mukaiset asiakirjat ja henkilöllisyystodistukset, häntä autetaan asunnon etsimisessä ja työn saamisessa. Vapautuessaan vangilla tulee olla välitön toimeentulo, sekä sopiva vaatetus ja rahaa matkustaa määränpäähensä. (Hallittu vapauttaminen 2012, 4)

Vankeinhoidon keskeisimpiä tavoitteita tällä hetkellä on vankien elämänhallinnan lisääminen. Elämänhallinnalla tarkoitetaan kokemusta saada vaikuttaa päätöksiin jotka vaikuttavat omaan elämään, mahdollisesti parannetaan kykyä kohdata vaikeita tai haasteellisia asioita, joka kasvattaa itseluottamusta. Elämänhallinnan kokemukseen liittyy myös autonomia, jota ei juurikaan vankilassa ole. Vangin elämää säätelee osaston päivärytmi ja työntekijöiden aikataulut, myös vankihierarkia luo omat rajoitukset. Kun tuomio tulee lainvoimaiseksi, vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelma, jolla pyritään lisäämään vangin elämänhallintaa. (Kurki ym. 2010, 61-64) Vankilassa pyritään siihen, että jokainen vapautuva vanki saisi lisää elämänhallintantaitoja vankilassaoloaikana. Jotta vankeja pystytään motivoimaan ja muovaamaan omaa ajatustaan rikollisuudesta, tulee heidän myös työskennellä oman arvomaailmansa kanssa. Työntekijän on myös hyvä olla tietoinen kunkin arvomaailmasta, jotta on helpompi yhdessä lähteä pohtimaan mitä nämä arvot tarkoittavat rikoksettomassa elämässä. (Kurki ym. 2010, 75)

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan, jotta vangin valmiudet rikoksettomaan elämään paranisivat. Suunnitelmassa tehdään koko rangaistuksen ajalle, johon myös lukeutuu valvottu koevapaus sekä ehdonalainen vapaus. Rangaistusajan suunnitelmaan tehtävät tavoitteet määrittelevät hyvin pitkälle koko vankeusaikaa ja vankeusprosessin etenemistä. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan rangaistusvangeille. Suunnitelman tekemiseen vaikuttaa rangaistusajan pituus, vangin sosiaalinen toimintakyky, sekä hänen henkilökohtaiset edellytykset. Rangaistusajan suunnitelman laatii arviointikeskus. Tärkeimpänä tehtävänä arviointikeskuksella on selvittää niitä tekijöitä, jotka ylläpitävät vangin rikollista käyttäytymistä. (Hallittu vapauttaminen 2012, 11-12) Olisi erittäin tärkeää, että rangais-

tusajan suunnitelma tehdään yhteistyössä vangin kanssa, eikä vain asiakirjojen perusteella, tällöin tavoitteet eivät tule ylhäältä päin ja niihin on vangin helpompi sitoutua. (Kurki ym. 2010, 129) Rangaistusajan suunnitelmaa on arvioitava vähintään kolme kertaa vuodessa, joista viimeisin arvio tehdään juuri ennen vapautumista. (Hallittu vapautuminen 2012, 34) Vapautumisen lähestyessä rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään vapauttamis- ja valvontasuunnitelmalla. Jos vanki lähtee valvottuun koevapauteen, tehdään hänelle myös toimeenpanosuunnitelma. (Hallittu vapauttaminen 2012, 11-12)

Rangaistusajan suunnitelman laatimisessa käytetään apuna riski- ja tarvearviointia, siinä on kyse rikolliseen käyttäytymiseen liittyvästä arvioinnista. Riskien arviointi tarkoittaa sellaisten tekijöiden arviointia, joihin ei vankeusaikana voida vaikuttaa. Tarvearvioinnissa huomioidaan sellaisia asioita joihin vankeuden aikana pystytään mahdollisesti vaikuttamaan. Riski- ja tarvearvioinnin taustalla käytettävät teoriat ovat sosiologinen arviointi, psykiatrinen arviointi ja sosiaalipsykologinen arviointi. Myös uusintarikollisuutta ja rikoksen uusimisriskiä arvioidaan. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 202, 207-210) Mitä korkeampi uusimisriski on, sitä enemmän siihen pyritään vaikuttamaan rangaistusajan suunnitelman kautta määrättyihin intensiivisiin tuki- ja kuntoutustoimiin. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 212)

Vapautumisen valmistelun aloittaminen on kiinni tuomion pituudesta. Jos tuomio on lyhyt, vapautumisen valmistelu voidaan aloittaa hyvinkin pian vankilaan saapumisen jälkeen. Jos mahdollisesti koevapaus tulee kysymykseen, selvittely tulisi aloittaa noin vuotta ennen suunniteltua koevapautta. Vapautumisen valmistelu olisi hyvä kuitenkin aina aloittaa viimeistään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. (Hallittu vapauttaminen 2012, 16) Kuitenkin resurssipulan vuoksi mm. vapauden valmistelu jää melko pinta-puoliseksi jos vanki ei itse ole aktiivinen ja halukas työstämään asioitaan.

Työntekijän yksi tärkeimmistä tehtävistä vankeuden aikana on haastaa vanki pohtimaan omaa elämäänsä ja mahdollisesti sitä kautta vanki alkaa toimimaan aktiivisena oman elämän muuttamisen toimijana. Kun vangin kanssa käydään keskusteluita nimenomaan hänen omasta elämästä ja haastetaan hänet miettimään mikä siinä on hyvää ja mikä mahdollisesti voisi olla paremmin, herättelee se hänen muutosmotivaatiotaan. (Kurki ym. 2010, 128)

Vapauttamissuunnitelma laaditaan vangin ja hänen sidosryhmien kanssa yhteistyössä. Vapauttamissuunnitelmasta käy ilmi ne asiat, joissa vanki tarvitsee tukea vapauduttuaan. Vangilla itsellään on myös mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä suunnitelmaan kirjataan ja mitä hän itse toivoo. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa keskeisessä yhteistyöroolissa on sosiaalitoimisto sekä työvoimatoimisto. (Hallittu vapauttaminen 2012, 19) Vapauttamissuunnitelmaa laatiessa voidaan ottaa yhteyttä myös muihin tahoihin, vangin niin halutessa. Muita mahdollisia yhteistyötahoja ovat omaiset ja vertaistuki, eri järjestöt, sekä muut kolmannen sektorin toimijat. (Hallittu vapauttaminen 2012, 20) Vangin vapauttamissuunnitelmassa käsiteltävät kohdat ovat asuminen, toimeentulo, koulutus ja työllisyys, sosiaaliset sidokset, päihdekuntoutus, muu kuntoutus, valvonta ja muut esiin nousevat asiat. Vankiloiden tulisi entistä enemmän tehdä verkostotyötä erilaisten järjestöjen ym. kanssa. Järjestötoimijana Kris Suomi ry on erittäin hyvä kumppani. Kris on entisten vankien perustama vertaistukijärjestö, jonka kautta löytyy vapautuville vangeille erilaisia tukimuotoja. (Kurki ym. 2010, 126-127) Yhteistyötä tulisi lisätä vielä huomattavasti paljon enemmän. Työntekijöiden haastatteluissa esiin nousi huoli myös vangeista joilla ei ole tukiverkostoa olemassa.

Jos vangilla ei ole asuntoa vapautuessaan, voidaan häntä ohjeistaa asunnon etsinnässä vapaita markkinoilta, sekä kunnan palvelu- ja tukiasumiseen hakeutumisessa. Kotikunnan on huolehdittava Sosiaalihuoltolain 13§:n nojalla sosiaalipalveluiden järjestämisestä asukkailleen. (Hallittu vapauttaminen 2012, 22) Jos henkilö vapautuu vankilasta ilman asuntoa, palautuu hän helposti takaisin rikolliseen elämään.

Vankeuden aikana vangeille tulee järjestää mahdollisuus hankkia henkilöllisyystodistus ja pankkitili. Jos vangilla ei ole varaa itse hankkia henkilöllisyystodistusta, voi siihen anoa toimeentulotukea. Kun vanki on vapautumassa, autetaan häntä hakemaan tarvittaessa toimeentulotuen perusosaa. Vangin kanssa voidaan myös varata aika sosiaalitoimistoon. (Hallittu vapautuminen 2012, 23)

Vankeuden aikana pyritään jokaiselle vangille tarjoamaan työtä hänen koulutuksen ja kiinnostuksen kohteiden mukaisesti, tietenkin riippuen siitä, mitä vankila voi tarjota. Vangin on mahdollista käydä myös vankilan ulkopuolella töissä tietyin edellytyksin. Vankilassa voi myös suorittaa yleisen oppivelvollisuuden edellyttämän oppimäärän. Peruskoulun lisäksi vankiloissa voidaan järjestää erilaisia jatkokoulutusmahdollisuuksia ja

muita koulutuksia. Joissakin vankiloissa myös on mahdollisuus opiskella oppisopimus-koulutuksella. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 86-88) Vapautuvan vangin asema työvoimapalveluissa määräytyy pääsääntöisesti sen tilanteen mukaan joka on ollut ennen vankilaan tuloa. Jos vanki on pitänyt työnhaun voimassa vankilaan tuloonsa asti, voi hän vapauduttuaan olla oikeutettu jo saamaan tehostettuja palveluita, kuten palkkatukea. Vapautumassa olevia ihmisiä motivoidaan hakeutumaan työvoimatoimistoon jotta hän löytäisi työpaikan tai pääsisi työllistymistä edistävään toimintaan. (Hallittu vapautuminen 2012, 25-26) Vapautuvia vankeja tulee motivoida opiskeluun vapauduttuaan. Vankilassa ollessa voidaan vangin kanssa tehdä yhdessä opiskelusuunnitelma sekä ottaa yhteyttä kouluihin. (Hallittu vapautuminen 2012, 28)

Jos vangilla on ollut päihdeongelma vankilaan tullessaan, tulee vankilan huolehtia päihdekuntoutuksen jatkumosta siviiliin. Vankilasta ollaan yhteydessä ensisijaisesti vangin kotikunnan päihdepuolen avopalveluihin. On mahdollista myös että vanki siirretään jo rangaistuksen aikana päihdekuntoutusyksikköön suorittamaan tuomiotaan. (Hallittu vapautuminen 2012, 28) 90 prosentilla vangeista on elämänaikaisia päihdeongelmia ja 94 prosentilla vangeista on elämänaikaisia psyykkisiä ongelmia. (Itsemurhien ehkäisy 2015)

Usein vangeilla on joko rikostensa vuoksi tai muista syistä velkoja. Rangaistusajan suunnitelmassa voi olla kirjattuna tavoitteeksi velkatilanteen selvittäminen. Tällöin tulee ottaa yhteyttä oman kunnan talous- ja velkaneuvontaan. Vaikka rangaistusajan suunnitelmassa ei lukisikaan velkatilanteen selvittelystä mitään, tulee niiden selvittelyssä auttaa ja rohkaista vankeja, heidän niin itse toivoessaan. (Hallittu vapautuminen 2012, 24)

Vapauttamisprosessissa yksi keskeisimmistä toimintatavoista on valvottu koevapaus. Vanki voi siis esimerkiksi asua omassa kodissaan, jossa hänellä on valvontalaitteet mukana, ja samalla suorittaa tuomiotansa. Valvottuun koevapauteen voidaan sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Jotta vanki voi hakea koevapauteen, täytyy tiettyjen edellytysten olla kunnossa. Koevapauteen pääsyssä erityisen tärkeinä asioina on asunto, toimintavelvoite (eli toiminta päivässä, esimerkiksi työ tai koulu), sekä valvonnan järjestäminen. (Hallittu vapauttaminen 2012, 10)

Valvottu koevapauden lähtökohtana on rangaistusajan suunnitelma. Kun rangaistusajan suunnitelmassa on mahdollisuus valvottuun koevapauteen, tulee sijoitusvankilan alkaa

hyvissä ajoin tarkastelemaan koevapauden edellytysten täyttymistä. Kun koevapautta aletaan valmistella, arvioidaan vangin kykyä noudattaa hänelle asetettavia toimintoja, yhteydenpitoa, päihteettömyyttä, sekä vankilan ulkopuolella liikkumista koskevia määräyksiä sekä rajoituksia. Näiden lisäksi vangilla tulee olla soveltuva asunto, toimintavelvoite, sekä valvonnan suunnittelu. (Mäkipää 2010, 20-21) Kaikilla vangeilla on kuitenkin oikeus hakeutua valvottuun koevapauteen. Erityisesti koevapauden on katsottu palvelevan pitkää tuomiota suorittavien vankien siviiliin paluuta. Suotavaa olisi, että vanki siirtyisi suljetusta laitoksesta ensin avolaitokseen ja tämän jälkeen lähtisi valvottuun koevapauteen. (Mäkipää 2010, 30-32) Haastattelemistani vangeista kahdelle suunniteltiin valvottua koevapautta vielä ennen ehdonalaista vapautumista. Työntekijät pitivät valvottua koevapautta erittäin hyvänä asiana, siinä on kuitenkin tuki ja valvonta vielä, mutta saa harjoitella kuitenkin siviilissä oloa.

3.4 Yhteenveto

Tärkeimpänä rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on uusintarikollisuuden vähentäminen ja sen eteen työskentely. Vangit ovat usein yhteiskuntamme marginaaliryhmää ja jo syrjäytyneitä ihmisiä.

Vankilassa tehdään työtä uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi mm. työ- ja toimintakyvyn arvioinnin, ylläpidon ja mahdollisen kouluttautumisen keinoin. Vankeuden aikana pyritään kartoittamaan ihmisen elämää kokonaisvaltaisesti monin eri keinoin. Vapautumisprosessi on keskeisessä asemassa opinnäytetyössäni. Vapautumisen valmistelu tulee aloittaa hyvissä ajoin, ellei jopa heti vankilaan tulon jälkeen. Vapautumiseen liittyy monia asioita, kuten asunnon etsiminen, työ / koulutus mahdollisuuksien selvittäminen, toimeentulo, tarvitseeko henkilö siviilissä tukea ja jos tarvitsee, niin millaista ym. monia asioita tulee selvittää.

Hyvin keskeisessä roolissa vankeuden aikana nousevat rikosseuraamuslaitoksen yhtenäiset linjaukset. Lapsi- ja perhetyön linjaukset ovat nostettu erityisesti esille tällä hetkellä rikosseuraamusalalla. Perhe on hyvin keskeinen tekijä kun vanki palaa takaisin siviiliin, se voi tukea rikoksettomassa elämässä ja antaa tukea vankeuden aikana.

Työtoiminnan linjaukset on luotu, jotta työ- ja toimintakykyä pidetään yllä tai edistetään, ja jotta vanki voisi siviiliin päästyään mahdollisesti työllistyä helpommin. Näin ollen se myös ehkäisee uusintarikollisuutta ja valmentaa vankeja vapauteen. Vankeuden aikana vangeille tulee järjestää heidän toimintakykynsä mukaista toimintaa. Työtoiminnan tavoitteena on myös laitostumisen ehkäisy.

Erilaisilla ohjelmatoiminnoilla vaikutetaan myöskin uusintarikollisuuteen. Vankiloissa on useita erilaisia ohjelmia / kursseja, mm. päihdeohjelmia ja kursseja joissa pureudutaan ajatusmalleihin ja asenteisiin. Kun tällaisiin asioihin pureudutaan, kuntoutetaan vankeja takaisin yhteiskunnan jäseneksi.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusote ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmänä on laadullinen, eli kvalitatiivinen yksilöteema-haastattelu. Laadulliseen tutkimukseen päädyin sillä halusin saada mahdollisimman konkreettavan kuvan vankien vapauttamisprosessista, saaden sekä työntekijöiden että vankien kokemuksia siihen liittyen. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on löytää uusia tosiasioita aiheeseen liittyen, työni tavoitteena onkin nostaa uusia näkökulmia esiin. (Hirsijärvi ym. 2007, 157)

Valitsin yksilöllisen teemahaastattelun koska halusin olla suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, sekä saada nimenomaan rajattua keskusteltavat aiheet juuri vankien vapautumiseen. Teemahaastattelussa on myös mahdollisuus tietynlaiseen joustamiseen ja mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä teemojen ympärillä. (Hirsijärvi ym. 2007, 199) Teemahaastattelu suunnataan nimenomaan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin, sillä voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja myös sanantonta kokemustietoa. Haastateltavien oma elämysmaailma korostuu teemahaastattelussa. Teemahaastattelun tarkoituksena on tuoda tutkittavien ääni kuuluviin. (Hannila ym. 2008, 3)

4.2 Kohdejoukko ja aineistonkeruu

Haastatteluiden tekemiseen olen saanut Rikosseuraamuslaitokselta luvan. Haastatteluissa ja työn tekemisessä huomioin ettei ketään haastateltavaa voi tunnistaa käsitellessäni vastauksia. Jokainen haastateltava on myös antanut kirjallisen suostumuksensa haastatteluihin. Haastateltavat löysin työharjoitteluideni aikana, kysellen henkilökunnalta vinkkejä ja osittain myös yksilötyön kautta.

Haastattelin opinnäytetyötäni varten molemmissa vankiloissa kahta kuntoutussektorin työntekijää, eli työhön tuli yhteensä neljän kuntoutustyöntekijän näkökulmat. Vankeja haastattelin myös yhteensä neljää, molemmissa vankiloissa yhtä lyhytaikaista ja yhtä pitempiaikaista vankia. Haastattelut toteutin jokaisen kanssa yksilöllisesti ja nauhoitin haastattelut. Haastattelut kestivät keskimäärin noin 45 minuuttia. Haastatteluiden tekemi-

nen sujui helposti, koska olin molemmissa vankiloissa haastatteluiden aikana työharjoittelussa, olin kaikille haastateltaville jollain tavalla tuttu ja sitä kautta haastateltavien oli helpompi puhua avoimemmin. Haastatteluissa pyrin luomaan luottamuksellisen ilmapiirin.

Opinnäytetyössäni lyhytaikaisella vangilla tarkoitetaan henkilöä jonka tuomio on alle 3 vuotta ja pitkäaikaisella tarkoitetaan henkilöä jonka tuomio on yli 4 vuotta. Tutkimussuunnitelmaa laatiessani ajatukseni oli haastatella mahdollisesti elinkautisvankeja ja lyhytaikaisia vankeja jotka ovat vapautumassa. Elinkautisvankeja en kuitenkaan voinut haastatella, koska haastatteluhetkellä ei ollut elinkautisvankeja vapautumassa. Vilppulan vankilassa tehdyt haastattelut toteutettiin toukokuussa 2014. Kylmäkosken vankilassa haastattelut toteutettiin lokakuussa 2014. Haastattelut toteutettiin kahdessa erityyppisessä vankilassa, sekä avovankilassa että suljetussa vankilassa. Tämä siitä syystä että saisi hieman näkökulmia erityyppisten vankiloiden vapauttamistyöskentelystä.

4.3 Aineiston analyysi

Nauhoitin kaikki tekemäni haastattelut. Nauhoitetut haastattelut litteroin melko sanatar-kasti. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 40 sivua. Työtä tehdessäni olen myös kuunnellut haastatteluita useaan otteeseen. Kuuntelemisen ja lukemisen pohjalta lähdin pohtimaan aineistoa.

Työssäni käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tutkimustulosten analysoinnissa on käytetty vain haastatteluiden kautta esiin nousseita asioita, vaikka teinkin työharjoitteluita molemmissa vankiloissa haastatteluiden aikana. (Tuomi ym. 2013, 95) Aloitin haastatteluiden analysoinnin pelkistämällä käsiteltyjä aiheita ja keräsin näin ollen sieltä tärkeimmät esiin nousevat asiat. Tämän jälkeen yhdistelin samantyyppisiä aihe-alueita yhtenäiseksi isommaksi pääkäsitteeksi, jotka nostettu tulokappaleeseen. (Tuomi ym. 2013, 101) Sisällönanalyysissä tarkoitus on kuvata tutkimusmateriaalia hyvin yleisessä ja pelkistetyssä muodossa. Aineistolähtöisessä analyysissä aineisto kertoo sen, mitä se pitää sisällään ja sen pohjalta muodostaa teorian. (Hannila ym. 2008, 9-10)

5 HAASTATTELUISSA KESKEISESTI ESIIN NOSTETUT NÄKÖKULMAT VAPAUTTAMISTYÖSKENTELYSSÄ

5.1 Vankien näkökulmia

Haastatteluissa nousi monia erilaisia näkökulmia vapauttamistyöskentelystä esiin, mutta tärkeimmiksi ja eniten puhutuiksi vankien kertomana nousivat perhetyö, oma motivaatio, vankilan kurssit / ohjelmatyö, vaihteittainen vapautuminen, sekä työ vankeuden aikana.

Perhetyö

Vankeinhoito ja Kriminaalihuollon tukisäätiö on kehittänyt aktiivisesti perhetyötä 2000-luvun aikana, mm. lapsi- ja perhetyön linjauksella 2013, sekä 2003 perhe muurin toisella puolella – työryhmän mietintö ym. Tämän kehittämisen myötä alettiin kehittämään myös vuorovaikutusta. Tämänhetkinen suuntaus korostaa huomiomaan näkökulmaa vangin lapsen suunnalta. (Linderborg ym. 2014, 100)

Perhetyötä tehdään molemmissa vankiloissa hyvinkin paljon. Yhdellä haastateltavista oli se tilanne, ettei hänellä ollut omia lapsia. Eikä hän halunnut että hänen perheeseensä pidetään vankilasta yhteyttä, ja tätä toivetta olikin kunnioitettu hyvin hänen mielestään. Muilla haastateltavilla oli omia lapsia. Vankeuden aikana muutokset parisuhteessa tuntuivat olevan hyvinkin yleisiä. Vankeus vaikuttaa aina vuorovaikutussuhteisiin, on se sitten parisuhde tai suhde omiin lapsiin tai vanhempiin. Lasten olemassaolo myös on selvästi vaikuttanut haastateltavien motivaatioon päästä eroon rikollisesta elämästä. Jokainen heistä halusi rakentaa lapsilleen sellaiset olosuhteet, että heillä olisi hyvä elämä.

Joidenkin vankien kohdalla tehdään yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Yhteistyön koettiin olevan positiivista ja vankien lapsien elämänlaatua parantava asia. Kuitenkin tähänkin myös vaikuttavat välimatkat, jos vanki on kovin kaukana kotoaan, on hankala päästä läsnä esimerkiksi lastensuojelun palavereihin, mahdotonta se ei ole, mutta aikataulullisesti saattaa tuottaa ongelmia. Kun välimatkat ovat pitkät, se turhauttaa myös vangin omaisia matkustaa pitkiä matkoja lyhyiden tapaamisten vuoksi. Toiveissa olikin, että tapaamisia olisi voinut kenties lisätä suljetussa vankilassa. Suljetussa vankilassa myös pohdittiin sellaista vaihtoehtoa että voisiko vankilalla olla joitakin omia asuntoja, joissa kaukaa tulevien vankien omaiset voisivat majoittua. Suljetun vankilan isä-ryhmää keuhuttiin hyväksi. Juuri ryhmämuotoinen keskustelu koettiin tällaisessa asiassa hyväksi.

Täällä on aika hyvä, et siks mä tykkään tässä, että ku tässä keskitytään enemmän noihin perhe/lapsiin. Tietenki, ainaha sitä toivois että vois enemmän olla. Et sais olla joka viikonloppu. (Vanki 1)

Avovankilassa perhetyön kokemus oli erittäin positiivinen. Koska avovankilassa on mahdolliset puitteet perhetapaamisille, koettiin se mielekkääksi. Pohdintaa esiintyi myös mm. siitä, että Perhelää ei niinkään edes koettu vankilaksi, koska sai olla perheen kanssa ja maisemat oli niin hienot. Avovankilassa koettiin myös lasten tapaamisten järjestäminen helpommaksi esimerkiksi lastensuojelussa.

Vilppulassa todella hyvin autettu lasten tapaamisissa. Ja pääsee hyvin kaikkiin palavereihin ja muihin. (Vanki 3)

Oma motivaatio

Kaikki haastateltavat kokivat oman muutosmotivaation olevan kaikista ratkaisevin tekijä siihen, palautuuko enää takaisin vankilaan vai ei. Puolet haastateltavista oli ensikertalaisia ja puolet olivat jo useampaa kertaa vankilassa. Useampikertalaiset kertoivat omaan motivaatioon vaikuttavan myös totaalisen kyllästymisen vankiloihin. Asioita pohdittiin siltä kantilta, että elämässä on nähty niin paljon sellaisia asioita, mitä ei kenenkään olisi pitänyt nähdä, vain rikollisen maailman takia ja se on muun muassa ollut syynä tähän totaaliseen kyllästymiseen. Myös se on vaikuttanut, että vankila on aina kuitenkin vankila ja ennemmin sitä olisi kotona hoitamassa asioita kuin lusimassa. Myös ikä-kysymys nostettiin esille, ei enää vanhana jaksa. Omaan motivaatioon myös vaikuttaa paikkakunnan vaihdos, jos pääsee aloittamaan alusta toisella paikkakunnalla, on se positiivinen asia. Ei tarvitse aina pohtia että koska törmää johonkin vanhaan alamaailman tuttuun.

Ensikertalaiset kertoivat vankilan muokanneen omaa ajattelua melko paljon. Molemmat kertoivat että vankila oli tasapainottanut ja parantanut omaa olotilaa. Vankilassa olo on mahdollistanut henkisen kasvun ja oman itsensä löytämisen / vahvistamisen kaikille haastateltaville.

Oon muuttunu, että ehkä aavistuksen avarakatseisemmaksi ja sitten rauhallisemmaks, tasapainosemmaks, paremmaks. Kuitenkin kaikki on hoitunu ja menny eteenpäin, kun vaan on ite jaksanu aktiivisesti hoitaa asioita, eikä

*oo möykänny. Oma pikku asennemuutos parempaan suuntaan on auttanut
paljoki sitte että on saanu asioita eteenpäin.” (Vanki 2)*

Kaikki haastateltavat kertoivat että jos on halua saada omia asioita etenemään, niin ne yleensä saakin eteenpäin, kun vain muistaa itse toimia asiallisesti. Moni myös pohti KRIS ry:n tärkeyttä ja heidän vertaistuen positiivista vaikutusta. Koettiin, että enemmän tulisi vielä tehdä KRISin kanssa yhteistyötä, koska heidän tietävät mistä puhuvat, kun ovat olleet joskus itsekin vankilassa.

Vankilan käytäntöjen ja työntekijöiden nähtiin vaikuttavan hyvin paljon myös motivaation luomiseen. Jos vankilan henkilökunta oli ammatillista ja antoi sen tunteen vangille, että hän voi muuttua, oli se myös vangin näkökulmasta helpompaa pitää omaa muutosmotivaatiota yllä. Haastatteluissa kävi ilmi, että jossain muissa vankiloissa oli työntekijät lakannut uskomasta vankien mahdollisuuteen muuttua ja tämä vaikuttaa heti myös vankiin, sekä heidän toimintatapoihin. Avovankilassa olleet vangit kokivat erittäin hyvänä ja positiivisena asiana sen, että ovat avotaloon päässeet. Asioita on ollut huomattavasti helpompi hoitaa kuin suljetusta vankilasta ja henkilökunnan, sekä vartioiden että muun henkilökunnan tuki on ollut mahtavaa. Muutokseen tukeminen koettiin erityisen tärkeänä asiana. Pohdittiin paljon myös sitä, että jos yksin joutuu työstämään asioita, eikä siihen saa tukea muilta, että kauanko sitä jaksaa sitten yksin jatkaa muutosta.

*Jos on tarpeeks sitä muutoshalua ni kyllähän sä muutut, mutta kui pitkää
sitä sitte yksin pystyy. (Vanki 3)*

Eräs haastateltava myös nosti esiin omaa motivaatiota nostattavana asiana häpeän. Hän kertoi häpeävänsä olla sellaisessa porukassa missä kaikki eivät edes osanneet lukea. Eniten omaa asennetta ja motivaatiota muokkaa se, kun joutuu todella miettimään asioita monesta eri näkökulmasta.

Haastatteluissa nousi esiin eräs motivaatiota ylläpitävä ja edistävä tekijä, nimittäin tulevaisuuden suunnitelmat. Jos suunnitelma oli itselle selvillä ja selkeä, motivoi se ylläpitämään muutosta ja omien käyttäytymismallien muokkausta. Omien käyttäytymismallien muokkaamisessa erityisen tärkeässä asemassa koettiin olevan psykologin kanssa käydyt keskustelut. Vilppulan vankilassa nähtiin huonona asiana se, että siellä ei tällä hetkellä

ole psykologia. Vangit kokivat sen vaikuttavan melko paljon yhteisössä. Koettiin myös että on helpompaa keskustella kahden kesken jonkun ihmisen kanssa kuin ryhmässä.

Rangaistusajan suunnitelmassa tavoitteena jokaisella haastateltavalla on ollut rikoksettoman elämäntavan löytäminen. Tähän oleellisesti on myös vaikuttanut se ympäristö, joka on siviilissä kullakin ollut. Suurin osa haastateltavista kertoikin että aikoo muokata omaa tuttavapiiriään niin, että siihen enää kuulu henkilöt jotka mahdollisesti myötävaikuttavat rikosten tekemiseen.

Kurssit / ohjelmatyö

Vankiloissa käytössä olevat kurssit ja ohjelmatyö pyrkii vähentämään päihdeongelmia, sekä muokkaamaan vankien asenteita rikollisen käyttäytymisen suhteen. 1990-luvulla nostettiin päihdekuntoutuksen tärkeys esiin Huppu Silmiltä – projektin myötä. Vankiloissa pyritään käyttämään vain akkreditoituja eli hyväksymismenettelyn läpikäyneitä ohjelmia. Vuodesta 1999 on myös ollut mahdollista sijoittaa vankeuden aikana vanki ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen. (Linderborg ym. 2014, 101-102)

Puolet haastateltavista oli käynyt OMA – kurssin. Sen nähtiin vaikuttavan omiin asenteisiin, tapaan ajatella ja joutui miettimään asioita monelta eri näkökulmalta, joka ajateltiin erityisen hyvänä asiana. Kurssi antoi työkalu lähteä työstämään omaa ajatusmaailmaa. Koettiin myös, että mitä pidempi kurssi on, sen paremmin siellä pystyy käsittelemään omia asioitaan ja lähteä työstämään niitä.

Päihdetyön tärkeys nousi hyvin laajasti esille. Päihdetyössä huomiota kiinnitettiin juuri yksilötyön tärkeyteen. Koettiin että yksilötyönä käydyt asiat olivat puretuneet parhaiten mieleen ja pistäneet ajattelemaan.

Myös muista kursseista oli mainintoja:

Suha vaikutti, se oli oikee yllätys. En mä olis välttämättä uskonu et se ihan niin paljon olis vaikuttanu, mutta se anto vähän niinku toisen sellasen näkövinkkelin tohon mitä en oo ennen koittanukkaan ja sitte sen mukaan kun on ruvennu kattoon asioita ja koittanu elää niitten mukaan, niin se on ollu paljon helpompaa ja siel on ollu paljon sellasia asioita mitkä on niinku käyny järkeen tosiaan niinku nyt jälkeenpäin, mitä etukäteen ei ois oikein osannu arvatakkaan. et hyvä juttu. Yksilökeskustelut on auttanu miettimään

elämää, just porautuu noihin asenne-asioihin ja siihen että pukee ne ongelmatilanteet tai mahdolliset ongelmatilanteet sanoiks ni niitä pystyy jotenki tarkasteleen vähän tarkemmin kun niinkun taas siinä yhdessä pienessä hetkessä kun ne tulee ilman mitään valmentautumista. (Vanki 2)

Vaiheittainen vapautuminen

Pääsääntöisesti kaikkien vankien rangaistusajan suunnitelmassa tulisi olla tavoitteena vaiheittainen vapautuminen. Ideaali tilanne olisi, jos vanki kulkisi suljetusta vankilasta avovankilan kautta valvottuun koevapauteen, ja siitä ehdonalaisvalvontaan.

Vapautumiseen kuitenkin on yhtä monta reittiä kuin on vankejakin. Vaiheittainen vapautuminen oli se kohta, jossa kaikkien haastateltavien reitti kulki eri tavoin. Kuitenkin suurimmalla osalla oli se kokemus, että ei halua suoraan kylmiltään vapautua suljetusta vankilasta. Yksi haastateltava oli vapautumassa avovankilasta suoraan ehdonalaisvalvontaan, hänellä olisi ollut mahdollisuus lähteä valvottuun koevapauteen, mutta ei ollut sinne itse halunnut lähteä. Toinen avovankilasta vapautuva olisi halunnut lähteä valvotun koevapauden kautta, mutta ei päässyt lähtemään. Molemmat kokivat että on ehdottoman hyvä asia kun tulee ehdonalaisvalvonta vielä vapautumisen jälkeen, sieltä saa tukea ja apua tarvittaessa.

Tavoitteena on rikoksettoman elämäntavan löytäminen, sit siä on ne päih-teettömät osastot, mihin mua ei sitte huolitettu. No sit siä lukee se viimeinen vuos avotalossa. No sehän nyt tavallaan onnistu. Et täs on 17 vuotta väliä kun oon viimeks ollut avotalossa. -91 käyny viimeks lomilla ennen tätä tuomioo. (Vanki 3)

Suljetusta vankilasta molemmat haastateltavat lähtivät valvotun koevapauden kautta kohti siviiliä, tai tämä ainakin oli suunnitelma. Molemmat kokivat että siviiliin on helpompi lähteä kun tietää, että joku kuitenkin vielä valvoo ja katsoo perään. Samalla pystyy siviilissä pitämään aikataulun ns. normaaleissa rytmeissä, ettei tule heti käännettyä rytmiä päälle.

Valvotun koevapauden suhteen, se ehkä palvelee tota tarkotusta enemmän kun pelkästään avovankila tai noin että.. se olis huono jos suoraan joutus

niinku kylmiltään vapautuun kivitalosta ilman mitään, muutaku reppu olalle ja menoks. tottakai siinäkin pärjäis, mutta helpottaa vaan sitä sulautumista sit sinne, ettei ihan niinkun tuu niin suurta harppausta siinä. Se on kummin-kin aika iso asia vaikka siellä on siviilissä, niin sä tiedostat sen et sulla on panta, ja on ne tietyt asiat mitkä sun pitää ilmottaa. Minne voit mennä, minne et voi mennä, n et se kontrollointi niinku tavallaan jatkuu, ni se on hyvä. (Vanki 2)

Valvottu koevapaus voi toimia linkkinä ”tavalliseen yhteiskuntaan” siirtymisessä. Kun vanki vapautuu koevapauden kautta, tapahtuu se hallitusti ja ilman vankilan ja siviilin välistä kuilua. Koevapaudessa nimenomaan asteittainen vapautuminen toteutuu. (Mäkipää 2010, 206)

Mainintoja tuli myös Ruotsin mallista tehdä vapauttamistyötä. Ruotsissa ei vankien mukaan esimerkiksi kukaan voi vapautua ilman asuntoa. Ja toinen mainittava asia Ruotsin mallista oli se, että jos vanki haluaa esimerkiksi rikollisjärjestöstä eroon, niin siellä pystytään tarjoamaan erilaisia vaihtoehtoja tällaiseen tilanteeseen.

Työ

Kaikki haastateltavat kävivät työtoiminnassa sillä hetkellä kun haastattelut suoritettiin. Vangit kokivat että työnteko antaa sisältöä päiviin ja on mukava tehdä jotain, kuluu aika-kin nopeampaa. Rangaistusajan suunnitelmassa on osalla lukenut tavoitteena ammatillinen koulutus, mutta nämä tavoitteet eivät aina toteudu, tai ne ovat kiinni siitä, mistä vanki on kiinnostunut ja minkälaisia koulutusmahdollisuuksia vankilalla on tarjota sillä hetkellä.

On puuhaa ensinäki, ja näkee tavallaan sen et jotain on tehny ja omalla pienellä osallaan tuntee ittensä hiukan ees tarpeelliseks. (Vanki 2)

Osalla haastateltavista oli suunnitelmissa siviiliin paluun jälkeen, mahdollisesti joko jatkaa aikaisemmin aloitettuja opintoja loppuun, tai aloittaa kokonaan uuden alan opinnot.

5.2 Työntekijöiden näkökulmia

Työntekijöiden haastatteluissa vapauttamistyöskentelystä nousivat esiin perhetyön tärkeys, resurssipula, verkostotyön tärkeys, yksilötyön merkitys, sekä rangaistusajan suunnitelman laadinta. Näiden mainittujen lisäksi keskustelua herätti vankitietojärjestelmän käyttäminen, jonka osa koki monimutkaiseksi ja hankalaksi käyttää.

Perhetyö

Perhetyön merkitys vankilassa on erittäin suuri. Perhetyön koettiin tukevan vankia suuntaamaan omia ajatuksiansa ja asenteitansa pois rikollisesta ajattelutavasta. Perhe koettiin myös hyvänä motivaattorina hoitaa asioita eteenpäin.

Vilppulan vankilassa perhekäsitys on laajempi kuin Kylmäkoskella. Vilppulassa perhetapaamisiin voi osallistua muutkin, kuin vain ydinperhe. Perhetapaamisiin voi tulla vaikka tukihenkilö, jos tämä katsotaan tarpeelliseksi, tai tärkeäksi vangin kuntoutusta ajatellen. Se, ketä luetaan perheeksi, on vankilan johtajan päätettävissä oleva asia. Perhetyössä tulee myös huomioida parisuhde-asiat. Perhetyö ei pelkästään koske vankeja joilla on lapsia, vaan myös parisuhteessa olevia.

Perhetapaamiset, kenellä on omaa perhettä. Ja meillähän on aika laaja se perhekäsitys, ettei tarvi olla ihan se ydinperhe. (Työntekijä 1)

Perhetyö tulisi huomioida rangaistusajan suunnitelmassa jokaiselle, jolla on perhettä siivilissä. Työntekijöiden mielipiteistä nousi esiin vankien eriarvoisuus mm. perheleirille valintoja tehdessä. Kun vangilla lukee perhesuhteiden ylläpito tms. rangaistusajan suunnitelmassa, menee se esimerkiksi perheleirien valintatilaisuuksissa sellaisen vangin ohi, jolla ei sitä lue tavoitteena, vaikka tällainen henkilö saattaisi tarvita vielä enemmän tukea perhesuhteisiin kuin tämä toinen.

Perheen nähtiin olevan suuri voimavara vangille ja koettiin, että tätä voimavaraa tulee tukea hyvin paljon. Kylmäkosken vankilassa ollaan koko ajan kehittämässä perhetyön mallia. Työntekijät kokivat myös tärkeänä sen, että perhe ja työntekijä pääsevät kohtaamaan kasvotusten, jotta kommunikointi on luontevampaa ja pystytään paremmin keskus-

telemaan hankalimmistakin asioista, kun on aikaisemmin nähty. Toki on otettava huomioon se myös, että kaikki vangit tai heidän omaisensa eivät halua että heidän kanssaan tehdään perhetyötä.

Resurssipula

Molemmissa vankiloissa kaikissa työntekijöiden haastatteluissa esiin nostettiin resurssien puute ja se, että haluttaisiin tehdä työtä paljon paneutuneemmin kuin tällä hetkellä. Työntekijät kokivat erityisen huonona sen, ettei ole aikaa perehtyä kunnolla vangin asioihin. Ja kun ei ole aikaa perehtyä kunnolla vangin asioihin, ei voi myöskään syntyä luottamuksellista suhdetta työntekijän ja vangin välille. Luottamuksellinen suhde nähtiin erittäin tärkeänä osana vangin kuntoutusta. Eikä ilman luottamuksellista suhdetta voi käsitellä esimerkiksi rikosasioita ollenkaan. Vilppulan vankilassa nostettiin esiin psykologin puute, joka on nähtävissä koko talossa. Työntekijät pohtivat, kenen kanssa vangit käyvät esimerkiksi rikoskeskusteluita, kun talossa ei ole psykologia.

Se vaan on jotenkin nii ristiriitasta siitä, mitä meille asetetaan niinku tavoitteeks, se että meidän pitäis pystyä niinku koko ajan vähemmällä väellä parempiin suorituksiin. Laadukkaampaa työtä pitäis tehdä koko ajan. Mä en usko että kiireessä pystyy tekemään laadukasta työtä. Aika ei riitä. Se harmittaa ittee kun ei pysty tekemään kunnolla sitä työtä. (Työntekijä 1)

Molemmissa vankiloissa koettiin että lyhytaikaisten vankien kanssa ei keritä tekemään juurikaan mitään, vaan lähinnä pakolliset asiat hoidetaan, kuten sosiaalitoimistoon ajan varaaminen ym. Tässä yhteydessä lyhytaikaisella vangilla tarkoitetaan sellaista vankia, joka on 2 - 3 kuukautta vankilassa.

Vilppulan vankilassa pohdittiin myös elinkautista vankeusrangaistusta suorittavien kanssa tehtävää työtä. Koettiin, että vangit käyvät lähinnä nukkumassa vankilassa, ja muutoin he hoitavat hyvinkin itsenäisesti asiansa. Vilppulan vankilassa moni elinkautista vankeusrangaistusta suorittava käy siviilityössä ja näin ollen ovat päivät muualla kuin vankilassa. Kylmäkosken vankilassa tätä ongelmaa ei esiintynyt, koska vankila on suljettu.

Kylmäkosken vankilassa resurssipulaan liittyen nostettiin myös esiin työntekijöiden koulustaustat ja niiden eroavaisuudet. Tämä saattaa vaikuttaa vangin ja työntekijän väliseen

suhteeseen melko paljonkin, minkälaisesta viitekehuksesta työtä tekee. Työntekijöiden vaihtuvuus nostettiin esille, ja sitä pohdittiin nimenomaan vangin näkökulmasta. Kylmäkoskella työntekijöiden vaihtuvuus kuntoutussektorilla on ollut melko hurja, ja kun lähdetään miettimään vangin näkökulmasta, kuka haluaa tai jaksakaan edes lähteä aina uudestaan ja uudestaan kertomaan alusta omaa elämäntarinaansa?

Verkostotyö

Verkostotyön tärkeyttä haluttiin korostaa hyvin paljon, varsinkin nimenomaan siinä kohdassa, kun puhutaan vankien vapauttamisesta. Jokaisella vapautuvalla tulisi olla ympärillään tukiverkosto, joka auttaa siviilissä. Verkostotyötä tulisi lisätä sekä vankien omaisten, että myös viranomaisverkoston kanssa.

Sekä Vilppulan että Kylmäkosken vankiloissa Marttaliitto käy järjestämässä ruokakursseja. Työntekijöiden näkökulmasta Marttojen arki sujuvaksi – kurssit auttavat vankeja sopeutumaan siihen, että aina ei tarvitse elämän olla extremeä, ja että joskus voi arki olla tavallisen harmaata, mutta sitä ei pidä säikähtää. Tärkeimpänä asiana Marttojen kurssissa kuitenkin on ruoan valmistuksen opettelu.

Jos vanki vapautuu ehdonalaiseen valvontaan, määrätään hänelle valvoja. Valvoja yksin ei kuitenkaan ole riittävä tuki vapautuvalle vangille, vaan hän tarvitsee ympärilleen vahvan ja hyvän tukiverkoston. Verkostoneuvotteluissa tulee myös muistaa videoneuvotteluiden mahdollisuus, joka on osoittautunut erittäin toimivaksi ratkaisuksi. Videoneuvottelu mahdollisuutta on hyödynnetty mm. ollen yhteydessä työvoimatoimistoon. Verkostotyön nähtiin olevan hyvin paljon kiinni vangin asuinkunnasta, ja heidän resursseista. Kaikkein mahtavinta vangin näkökulmasta olisi se, että esimerkiksi sosiaalityöntekijät pääsisivät käymään vankilassa heitä tapaamassa. Vankilassa käy erilaisia kolmannen sektorin toimijoita. Vilppulan vankilassa käy mm. KRIS ry ja Kylmäkosken vankilassa SPR.

Videoneuvotteluteitse voi myös olla viranomaisiin yhteydessä. Sitten tietysti näitä kolmannen sektorin järjestötoimijoita käy täällä sellivierailuilla, esim. SPR, ja tuota sitten pidetään verkostopalavereita, että ihan tulevat paikanpäälle tarpeen vaatiessa. Ja joskus vanki lähtee saatettuna poistumisluvalla käymään jossain ulkopuolella tapaamassa sosiaalisia sidoksiaan. (Työntekijä 3)

Viime vuosien aikana ongelmia verkoston kasaamisessa on tuottanut jatkuvat resurssien leikkaukset, vähän joka palveluissa. Tämä näkyy siinä, että on vaikea tavoittaa kaikkia tarvittavia tahoja ja menee valtavasti aikaa puhelimesta jonotteluun ja odotteluun. Tämän vuoksi kuntoutuksen jatkumoina on haasteellinen rakentaa. Kuitenkin tähän asti jatkumot on saatu hoidettua, mutta koko ajan kiristyvät resurssit joka puolella huolestuttavat.

Yksilötyö

Kuten jo aikaisemmin resurssipula kappaleessa on todettu, että luottamuksellinen suhde vangin ja työntekijän välillä on erittäin tärkeä asia. Parhaiten luottamuksen saavuttaa yksilötyön avulla. Yksilötyön nähtiin jäävän hyvin vähäiselle, johtuen juurikin resurssipu-
lasta.

Yksilötyö on tutkitusti se kaikista vaikuttavin. (Työntekijä 3)

Yksilötyössä tavoitteet pyritään luomaan aina vangin tarpeista ja lähtökohdista käsin. Parhaimmillaan yksilötyössä pyritään ymmärtämään vangin elämäntilannetta ja sitä, missä juuri sillä hetkellä mennään. Kuljetaan hetken matkaa vangin vierellä.

No sit tää tämmönen idea mulla on, et jos täs on toi ihminen niin täs lähipiirissä on ne läheisimmät ihmist, elikkä ne joitten olkapäähän avaudutaan. Joillakin niitä on, joillain ei oo. Täällä kyetään käymään läpi jo ihian sen tason juttuja, mitä ei voi käydä jos sulla ei oo ketään läheisiä. (Työntekijä 2)

Myös yksilötyöstä puhuttaessa esiin nousi jälleen Vilppulan vankilassa vallitseva tilanne, ettei psykologin paikkaa ollut täytetty. Tämän työntekijät kokivat hyvin raskaaksi ja he kokivat että vankilassa ei pystytä tarjoamaan kaikkea sitä tukea, jota he haluaisivat vangeille antaa.

Rangaistusajan suunnitelma

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan arviointikeskuksessa. Suunnitelmaa laadittaessa käytetään vangista saatavilla olevia tietoja, mm. sosiaaliset olosuhteet, rikoksen uusimisen riskitekijät ym. Tavoite siitä, että rangaistusajan suunnitelma tehtäisiin yhteistyössä

vangin kanssa, ei läheskään aina toteudu. Vain noin 20 prosenttia vankeuden aloittaneista vangeista pääsee osallistumaan suunnitelman laatimiseen. (Linderborg ym. 2014, 103)

Jo perhetyön osiossa esiin nostettiin rangaistusajan suunnitelman laatiminen. Työntekijät kertoivat että usein esimerkiksi lyhytaikaisilla vangeilla suunnitelma ja tavoitteet rakennetaan pelkkien asiakirjojen perusteella. Kun asetetaan toiselle ihmiselle tavoitteita vankeuden ajaksi, tulisi vähintäänkin nähdä henkilö, kenelle niitä tavoitteita laaditaan. Vankiloissa myös koettiin, että rangaistusajan suunnitelmissa ole yhtenäistä linjaa. Tästä esimerkkinä mainittiin mm. kaksi vankia, joilla samantyyppinen rikos ja elämäntilanne, mutta rangaistusajan suunnitelmat poikenneet toisistaan hyvin paljon. On myös ollut tilanteita, joissa vanki ei ole tiennyt edes mitä hänen rangaistusajan suunnitelmassa on lukukenut. Välillä suunnitelmissa on myös tullut virhearviointeja, mm. liittyen työkykyisyyteen.

Kyllä sielä välillä on must vähän virhearviointeja. (Työntekijä 4)

Niissä ei ole minkäänlaista yhtenäistä linjaa. (Työntekijä 3)

Rangaistusajan suunnitelmaa tulisi päivittää vähintään kolme kertaa vuodessa. Vilppulan vankilassa koettiin että suunnitelmia ei pystytä päivittämään niin usein kuin kuuluisi, koska resursseja ei ole riittävästi. Keskustelua herätti myös se, että suljetusta vankilasta lähetetään nykyisin entistä aikaisemmin vankeja avolaitokseen. Usein vangeilla on tavoitteena ongelmanratkaisukeinojen kehittäminen, joka saattaa olla osittain toteutunut, tai ei laisinkaan. Tällainen koettiin hieman hämmentäväksi ja pohdittiin sitä, että mitä vangille on tarjota sitten. Jos avolaitokseen tullaan sen takia, että saadaan tehdä töitä tai koulutaudutaan, eikö ensiksi tulisi hoitaa perusasiat kuntoon ja sen jälkeen vasta miettiä koulutusta tai työtä. Haastatteluissa myös nostettiin esiin perheiden merkitystä rangaistusajan suunnitelmassa, esitettiin toive, että perhe voisi olla mukana kun tavoitteita päivitetään.

Kylmäkosken vankilassa koettiin että rangaistusajan suunnitelmat etenevät oikein hyvin. Rikosseuraamusesimiehet kerkeävät päivittää niitä vaaditun ajan puitteissa ja pääsääntöisesti tavoitteissa on edetty.

Keskusteluissa esiin nousi myös vaiheittainen vapautuminen, joka koettiin työntekijöidenkin näkökulmasta erityisen hyvänä asiana. Siinä vanki pääsee kokeilemaan siviilissä oloa, mutta kuitenkin tiedostaa että häntä valvotaan koko ajan. Avovankilassa myös

toivottiin että valvotusta koevapaudesta ja kuntien velvollisuuksista saataisiin kuntiin lisää tietoa.

Kohti avoimempaa ajatus on hyvä ajatus. Suljetusta vankilasta ei tulisi vapauttaa suoraan ketään. Jos ajatellaan vankia joka on suorittanut tuomion suljetulla osastolla ja lähtee sieltä suoraan vapauteen, on siinä melko iso kulttuurishokki edessä. Tästä shokista seuraa helposti se, että vanki päätyy takaisin rikolliseen elämään.

5.3 Vapauttamisprosessissa onnistunutta ja mahdollisia kehittämisen paikkoja

Taulukko 1. Vapauttamisprosessissa onnistuneet asiat ja kehittämisen paikat.

	Onnistuneet asiat	Kehitettävät asiat
Vankien näkökulmasta	<ul style="list-style-type: none"> - Henkilökunnan asenne vankeja kohtaan & heidän tuki - Perhetyö - Terveystuolto - Rutiinit ja kuri 	<ul style="list-style-type: none"> - Avovankilassa psykologin puute - Vapauttamistyöskentelyn aloittaminen aikaisemmin - Muutos mahdollisuuteen ei uskottu (muissa vankiloissa) - KRIS enemmän mukana - Ennaltaehkäisevä työ - Ruotsista mallia - Suljetussa vankilassa yöpymismahdollisuus perheelle
Työntekijöiden näkökulmasta	<ul style="list-style-type: none"> - Jatkumoiden onnistuneet linkittämiset - Rangaistusajan suunnitelman tavoitteisiin pääseminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Verkostotyön lisääminen - Sähköisen asioinnin opettaminen - Rangaistusajan suunnitelmat rikosseuraamusmiehen tehtäväksi, esim. tutkintavankien kohdalla

Vankien kokemuksista vapauttamistyöskentelyn onnistumisiksi koettiin henkilökunnan positiivinen asenne vankeja kohtaan, juuri näissä kahdessa vankilassa. Koettiin, että sekä kuntoutussektorin, että valvontahenkilöstön tuki on tärkeää ja se, että vankeja kohdeltiin hyvin. Myös pidemmät kurssit nostettiin esille onnistumisissa. Koettiin myös, että juuri näissä kahdessa vankilassa panostetaan perhetyöhön ja pyritään yhteistyöhön vankien perheiden kanssa. Kaiken kaikkiaan haastateltavilla vangeilla oli kokemus siitä, että

heistä pidettiin hyvää huolta vankeuden aikana mm. terveydenhuollon kautta. Myös vankilan rutiinit ja kuri koettiin hyvänä asiana, kun tietää että ne ovat läsnä koko vankeuden ajan, on niihin helpompi asettua ja sitä kautta myös voi lähteä muokkaamaan omaa ajatusmaailmaansa.

Kehittämisen paikoiksi nousi Vilppulan vankilassa selvästi se, että vangit kaipasivat keskusteluapua huomattavasti enemmän, jälleen kerran esiin nousi psykologin puute. Palaute kokemuksista muissa vankiloissa nousi esille myös, koettiin että siellä olisi henkilökunnan pitänyt myös uskoa siihen, että ihminen voi muuttua. Kokemuksia muista vankiloista kerrottiin ja siitä, että henkilökunta kun oli nähnyt muutaman kerran saman vangin lusi-massa eri tuomiota, ei enää uskottu tämän muutosmahdollisuuteen. Kuitenkin koettiin, että tämä asia on kunnossa molemmissa tämän opinnäytetyön yhteistyövankeiloissa.

Ajatuksia nousi myös siitä, että heti kun ihminen saapuu vankilaan, tulisi tämän kanssa alkaa suunnittelemaan vapautumista ja motivoida vankia suunnittelemaan elämäänsä tuomion jälkeen. Toiveena esitettiin myös sellaista, että vankiloissa olisi erilliset työntekijät, jotka keskittyisivät vain ja ainoastaan vapauttamistyöskentelyyn.

Tukea en ehkä olis enempää tarvinnut, mutta ehkä hiukan aiemmin. mut ehkä se voi olla siitäkin kiinni et mä en ehkä osannu esittää sitä asiaa niin hyvin että se olis mennä ihan suoraan niinku jakeluyksikköön. (Vanki 3)

Toiveena esitettiin että keskityttäisiin enemmän siihen, että miten voidaan välttää vankilaan tulo, ei niinkään pohdittaisi sitä mennyttä elämää. Vinkkiä annettiin myös siitä, että voisi ehkä kehittää vapauttamistyöskentelyä enemmän yhteistyössä KRIS ry:n kanssa, sieltä voisi kokemusasiantuntijoilta saada hyviä näkökulmia vapauttamistyöskentelyn kehittämiseen. Esille nostettiin myös Ruotsin mallia hoitaa vapauttamistyöskentelyä: haastattelussa esiin Ruotsin mallista nostettiin sellaiset asiat, että siellä ei vapauteta vankia, jos tällä ei ole asuntoa ja jos vanki itse haluaa eroon rikollisjärjestöstä, niin hänelle annetaan jokin toinen vaihtoehto.

Suljetusta vankilasta toiveena esitettiin myös sellaista, että vankilalla olisi oma asunto perhetapaamiseen tuleville. Jos perhe tulee kaukaa, olisi suuri helpotus jos he voisivat jäädä johonkin lähelle, ettei tarvitsisi matkustaa monia satoja kilometrejä päivän aikana.

Onnistumisina vapauttamistyössä työntekijät nostivat esille jatkumoiden onnistunut linkittäminen. Pyrkimys on siihen, että kukaan ei lähtisi tyhjän päälle, ja se mitä rangaistusajan suunnitelmassa on tavoitteina, on toteutunut, ja näitä asioita pystyttäisiin siirtämään siviiliin. Arvion mukaan tämä onnistuu kohtuullisesti.

Työntekijöiden näkökulmasta vapauttamistyöskentelyssä kehittämisen paikkoina oli verkostotyön lisääminen. Toiveena oli, että jokaisen vangin sosiaalityöntekijä tapaisi vangin vähintään kerran vankeuden aikana.

Rangaistusajan suunnitelman kehittämiseksi annettiin ideaa siitä, että voisiko vankilan rikosseuraamusesimies tehdä suunnitelman vaikkapa niille, jotka ovat tutkintavankeina ko. vankilassa. Näin rangaistusajan suunnitelmaan voitaisiin saada koko vankilan henkilökunnalta näkökulmia siitä, mikä hyödyttäisi vankia. Näin myös vangin ääni saataisiin kuuluville enemmän.

Kehittämisen paikaksi nostettiin myös verkossa asiointi ja sen opettaminen. Nykyisin lähes kaikki asiat tapahtuvat internetissä ja nettipankkitunnuksilla. Tästä heräsi pohdintaa, jos vanki on ollut pitkän aikaa vankilassa, miten hän selviää siviilissä kun kaikki pitää hoitaa netissä, jos hän ei siihen saa mitään apua tai opetusta vankeuden aikana.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä oli saada tietoa sekä vankien että kuntoutustyöntekijöiden kokemuksista vapauttamistyöskentelystä. Ajatuksena oli myös näkökulmien nostaminen mikä vapauttamistyöskentelyssä on onnistunutta ja missä olisi kehittämisen paikkoja.

Taulukko 2. Haastatteluissa esiin nousseet tärkeät asiat vapauttamisprosessissa

Vankien näkökulmasta tärkeää	Työntekijöiden näkökulmasta tärkeää
Perhetyö	Perhetyö
Oma motivaatio	Resurssipula
Kurssit / ohjelmatyö	Verkostotyö
Vaiheittainen vapautuminen	Yksilötyö
Työ vankeuden aikana	Rangaistusajan suunnitelma

Taulukossa on esitetty opinnäytetyön keskeiset tulokset haastateltavien näkökulmista. Tuloksista on havaittavissa siellä olevan hyvin laajoja kokonaisuuksia, jotka menevät osittain päällekkäin. Työntekijöiden näkökulmasta esiin nouseva resurssipula on asia, joka vaikuttaa hyvin laajasti kaikkiin esiin nousseisiin tuloksiin, sekä työntekijöiden että vankien näkökulmasta. Resurssipula vaikuttaa mm. yksilötyön tekemisen määrissä, ei ole resursseja tehdä yksilötyötä niin monen vangin kanssa, kuin olisi tarve. Ja taas kun yksilötyöhön ei ole tarpeeksi resursseja, voi se vaikuttaa vankien omaan motivaatioon. Resurssipulan vuoksi myös mahdollisia erilaisia kurseja tai ohjelmatyötä vähennetään, tai niitä ei ole mahdollista aloittaa. Resurssipula näkyy myös rangaistusajan suunnitelman päivittämisessä, sitä ei välttämättä keritä päivittään niin usein kuin sen on määritelty tapahtuvan.

Rikoksettoman elämäntavan valmiuksien lisääminen on yksi oleellinen tavoite vankeuden täytäntöönpanossa. Oleellisena välineenä on suunnitelmallinen työskentely, jonka vaiheita ovat ongelman tunnistaminen, arviointi, tavoitteiden asettaminen, toimenpiteet, prosessin arviointi ja päättäminen. Suunnitelma tulisi aina laatia vangin kanssa yhteistyössä. Tämä ei kuitenkaan käytännössä aina toteudu. (Linderborg ym. 2014, 102-103) Rangaistusajan suunnitelma on jokaisella vankeuden ajan suunnitelma, ja silloin tulisi ottaa huomioon ihmisen itsensä ajatuksia ja mielipiteitä, kun hänelle suunnitellaan tavoitteita vankeuden ajaksi. Tämä liittyy myös resursseihin.

Työn resurssointi on hyvin keskeisessä asemassa ja sitä tulisi pohtia ja kehittää vankiloissa. Esiin nousi myös vapauttamistyöskentelyn aloittaminen aikaisemmin. Vankilasta vapautumisen työstäminen ja siihen valmentautuminen tulisi aloittaa melko pian vankilaan saapumisen jälkeen, ellei jopa heti tuomion alusta alkaen. Vapauttamistyöskentelyyn kuitenkin vaikuttavat myös vankilan henkilöstöresurssit. Jotta pystyttäisiin tekemään vaikuttavaa vankien vapauttamistyötä, tulisi henkilöstöresurssit kohdentaa tehokkaasti ja resursseja on oltava riittävästi. Kun henkilökuntaa on riittävästi, mahdollistaa se paremmin työntekijän ja vangin aitoa ja dialogista suhdetta. Dialogisessa suhteessa tärkein elementti on vastavuoroisuus. Siinä molemmat osapuolet ovat rakentamassa yhteisiä askeleita. (Mönkkönen 2007, 87) Yhteisten askeleiden rakentaminen onkin ensiarvoisen tärkeää vankeinhoidossa, kukaan ei voi toisen puolesta päättää, mitä tai miten asioita tehdään.

Linderborgin (2014, 129) ja kumppaneiden mukaan tulevaisuudessa rikosseuraamusalan kehittämiseksi tulisi panostaa dialogiseen ja paneutuvaan asiakastyöhön. Näkisin, että dialoginen asiakastyö on erittäin tärkeässä asemassa rikosseuraamusalan työssä. Dialogisuudessa tärkeintä ei ole osata tekninen osaaminen, vaan se, miten työntekijä suhtautuu ja ajattelee, sekä asennoituu keskustelussa. (Seikkula ym. 2005, 15)

Jotta pystytään rakentamaan toimivia yhteistyösuhteita, on motivaation rakentaminen yksi keskeisin asia. Tärkeinä asioina rikosseuraamusalalla on motivaation tarkastelu, sen synnyttäminen, sekä vahvistaminen. Myös kun tarkastellaan rikosten uusimista, on yksilön motivaatio siinä keskeisessä roolissa. Kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu se, että interventioiden sijasta erityistä huomiota tulisi kiinnittää vangin motivaatioon. (Linderborg ym. 2014, 213) Rikosseuraamusalalla koulutetaan henkilöstöä motivoivaan keskusteluun, mikä oman näkemykseni mukaan on erittäin hyvä asia. On hieno asia, jos motivoivan keskustelun kautta pystytään herättämään vangeissa muutoshalua.

Perhetyötä on vankeinhoidossa kehitetty koko 2000-luvun ajan. Tämä on huomattavissa myös haastatteluista, sillä perhetyöhön oltiin todella tyytyväisiä ja koettiin, että se on hyvällä mallilla. Mielestäni perhetyön tärkeyden nostamisessa on rikosseuraamuslaitos todella onnistunut hyvin.

Verkostotyötä tulisi lisätä kaikessa sosiaalipuolen työssä entistä enemmän, mutta erityisesti vankeinhoidossa. Vangit ovat yksi marginaalisimpia ja huono-osaisimpia ryhmiä

yhteiskunnassamme. Verkostotyön etuna on mm. se, että kaikki osapuolet ovat kokonaisvaltaisesti ihmisen sen hetkisestä tilanteesta. Verkostotyössä myös kaikki osapuolet saavat tietoa toisistaan, näin vältetään siltä, että samaa asiaa hoitaisi moni eri taho.

Haastatteluissa nousi esiin Ruotsin vankeinhoidon mallin tuominen Suomeen. Tämä olisi mielestäni erittäin hyvä ajatus. Ruotsin Kriminaalihuoltolaitoksen johtajan Nils Öbergin mukaan Ruotsissa vankeinhoidon tavoite ei ole rankaisu. Hänen mukaansa vapaudenmenetyks tulisi olla ainoa rankaisu vangille. (Öberg 2015)

Öberg on nostanut neljä aihetta esiin, jotka vaikuttavat vankeinhoitoon. Ensimmäisenä pohdittavaksi hän nostaa pohdittavaksi tutkintavankien olosuhteet, jotka yleensä ovat sellaiset että ne eivät valmista ihmisiä takaisin yhteiskuntaan, vaan lähinnä eristää heitä siitä. Toisena asiana hän nosti esiin sen, että jokainen vanki kuitenkin palaa takaisin yhteiskuntaan jossain vaiheessa. Kolmas pohdinnan paikka oli se, että suurin osa vangeista palaa yhteiskuntaan vankeuden jälkeen huomattavasti huonommassa fyysisessä ja psyykkisessä kunnossa, kuin oli sinne mennessään. Neljäntenä aiheena oli vankien leimautuminen, toisten ihmisten toimesta. Öberg nostaa vankeinhoidossa erittäin tärkeäksi asiaksi humanitaariset arvot. Hänen mielestään vankien kohtelu kertoo paljon siitä yhteiskunnasta, jossa elämme. Öbergin mukaan vankeuden tulisi olla aina viimeinen vaihtoehto ja tätä ennen tulisi kokeilla muita rangaistusmuotoja, kuten yhdyskuntaseuraamuksia ym. Ruotsissa keskitytään enemmän vaihtoehtoihin seuraamuksiin ja tämän seurauksena voidaan vankiloita lähteä ajamaan alas. (Öberg 2014)

Ruotsin vankeinhoidon strategiassa lähtökohtia ovat vankien ohjaus, jokaisella päivällä on merkitystä vankeudessa ja vankeja kohdellaan ihmisinä, ei rikollisina. Ruotsissa korostetaan ehdotonta kunnioittamista vankeinhoidossa. Vartijat toimivat roolimalleina vangeille. Siellä on perusoikeuksia kannustava ympäristö, sekä positiivinen ja vahvistava vuorovaikutus vankien ja vartioiden välillä. Ruotsin vankeinhoitoa ohjaa vahva usko ihmisen mahdollisuuteen muuttua. Vankeinhoidossa paneudutaan ihmisen tarpeisiin kokonaisvaltaisesti. (Öberg 2014) Olisi hienoa, jos myös Suomessa lähdetäisiin entistä enemmän panostamaan humanitaarisiin arvoihin. Kuten haastatteluista nousi esiin, joissakin vankiloissa työntekijät eivät usko ihmisen mahdollisuuteen muuttua.

7 POHDINTA

Yleisesti ottaen yhteiskunnassamme on pidetty rangaistusta ainoana tapana ehkäistä ja estää rikollisuutta. Opinnäytetyöni myötä kuitenkin ajattelen, että rangaistus ei suinkaan ole ainoa tapa ennaltaehkäistä ja estää rikollisuutta. Rikollisuuden ennaltaehkäisyyn on monia keinoja, siihen vaikuttaa muun muassa ihmisen kasvuolosuhteet ja yhteiskuntamme erilaiset kuntoutusmuodot. Näen että ennaltaehkäisy on kaikkein parhain keino lähteä estämään rikollisuutta. Jo ennen kuin ongelmia syntyy, tulisi keskittyä ihmisten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja sen parantamiseen. Yhteiskuntapoliittisina keinoina nähdään mm. päihdeongelmiin puuttuminen ja syrjäytymisen ehkäisy, ja näihin mielestäni tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä oli tarkoitus selvittää mitä näkökulmia vangeilla ja vankilan työntekijöillä on vapauttamisprosessista. Tavoitteena oli myös selvittää haastateltavien näkökulmia mikä on ollut onnistunutta ja missä mahdollisesti olisi vielä kehitettävää. Mielestäni sain näihin kysymyksiin vastauksia ja erilaisia näkökulmia. Toki löytyi myös samankaltaisia näkökulmia, esimerkiksi perhetyön tärkeyden nostivat sekä vangit että työntekijät esiin.

Opinnäytetyötä tehdessäni yllätyin siitä, että kuinka eri tavalla lähtisin tekemään työtä kaiken kokemani jälkeen. Työharjoitteluiden myötä on saanut enemmän kokemusta ja tietoa rikosseuraamustyöskentelystä ja tämän seurauksena on muokannut omia ajatuksiin koko alasta. Kun suunnittelin teemahaastattelurunkoa, en juuri tiennyt rikosseuraamusalasta. Tällä vähäisellä nykyisellä kokemuksellani olisin lähtenyt muokkaamaan teemahaastattelurunkoa vielä tarkemmaksi. Keskittymään enemmän juuri niihin tekijöihin, jotka ovat olleet onnistuneita vankiloiden vapauttamistyöskentelystä, sekä tarkentamaan kehittämisehdotuksia.

Itselle työn anti oli hyvin monipuolinen. Työn kautta sain paljon tietoutta erilaisten vankiloiden toimintatavoista ja vapauttamistyöskentelystä. Työn myötä myös sai kokonaiskuvan siitä, kuinka kokonaisvaltaista työskentely vankilassa on. Itselläni on aina ollut hyvin vahva eettinen ja humaani työskentelytapa, mutta tämän työn myötä se vain kasvoi reflektoinnin myötä.

Jatkotutkimusaiheita ajatellen näkisin yhtenä ideana rangaistusajan suunnitelmien tutkimisen, nimenomaan laadullisen tutkimuksen kautta. Olisi mielenkiintoista saada tuloksia siitä, kuinka rangaistusajan suunnitelman näkevät esimerkiksi rikosseuraamusesimiehet, ja onko heidän näkemyksissään eroavaisuuksia.

Työn eettisyys

Kun haastattelin opinnäytetyötäni varten ihmisiä, nauhoitin kaikki haastattelut, sekä litteroin ne tietokoneelleni. Työn valmistuttua poistan nauhoitukset, sekä litteroinnit tietokoneeltani ja nauhurista. Tuhoa myös tulostetut haastattelut. Koko työskentelyn ajan tietokoneeni oli suojattu salasanalla, joten aineistoon ei kukaan ulkopuolinen päässyt käsiksi.

Haasteeksi muodostui myös se, kuinka erotella työssä todella haastatteluista esiin nousevat asiat ja omat mielipiteet tai muiden ihmisten mielipiteet asioista. Harjoitteluiden myötä sain kuulla monenlaisia mielipiteitä Suomen vankiloista ja ylipäättään koko rikosseuraamusalasta, sekä muodostin omia mielipiteitä asioista. Mieluusti olisi työhön myös tuonut omia mielipiteitä ja niitä asioita, joita sai muilta henkilöiltä kuulla. Kuitenkin opinnäytetyötä kirjoittaessani keskityin vain niihin asioihin, jotka nousivat haastatteluista.

Työn luotettavuus

Opinnäytetyön kokonaishaastateltavien määrä oli 8 henkilöä. Tutkimusmateriaalin litteroin sanatarkasti ja käsittelin erittäin huolellisesti läpi. Ennen varsinaisia haastatteluita teemahaastattelurunko testattiin ja sitä kommentoitiin.

Teemahaastattelun aiheet liittyivät nimenomaan vankien vapautumiseen ja siihen, miten vankila valmentaa vapauteen. Teemat olivat selkeitä ja ne olivat helposti ymmärrettävissä. Teemahaastattelun kysymykset olisivat voineet olla vielä tarkemmin määriteltyjä. Sekä vangeille että työntekijöille suunnatut teemahaastattelurungot olivat samantyyppisiä, mutta vangeille oli enemmän kysymyksiä. Vangeille kysymyksiä oli enemmän siitä syystä, että he ovat kokemusasiantuntijoita.

Kaikki haastattelut tehtiin anonymisti ja työssä vastaukset on esitetty niin, ettei ketään henkilöä ole työstä tunnistettavista. Tutkimuslupa on haettu Rikosseuraamuslaitokselta.

LÄHTEET

Hannila, Päivi & Kyngäs, Päivi: Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa. Stadia, Helsingin AMK, 2008.

Inkeroinen, Noora & Puttonen, Johanna: Vilppulan vankilan perehdyttämisoas. Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurila. Rikosseuraamusala, Opinnäytetyö, 2012. Liite 4.

Itsemurhien ehkäisy ja kiireellisen hoidon tarpeen arviointi rikosseuraamusalalla – koulutus. 9.4.2015.

Haapasalo, Jaana: Kriminaalipsykologia. PS-kustannus, Juva, 2008.

Hallittu vapauttaminen. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja /2012. Luonnos 20.7.2012. http://www.socca.fi/files/2777/RISE_Hallittu_vapauttaminen_-_käsikirja.pdf

Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2007.

Laine, Matti: Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2007. Jyväskylä, 2007.

Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Rikosseuraamuslaitos 2013.

Linderborg, Henrik; Suonio, Mari & Lassila, Tytti (toim.): Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014.

Kananoja, Aulikki; Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toimittaneet): Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma OY, 2011.

Koulutus vankiloissa. Luettu 8.3.2015. <http://rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantaonpano/toiminnot/opiskelu/koulutusvankiloissa.html>

Kurki, Leena; Kurki-Suutarinen, Matleena & Taruvuori, Karoliina: Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere 2010.

Kylmäkosken vankila. Luettu 11.2.2015. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajhteystiedot/vankilat/kylmakoskenvankila.html>

Mäkipää, Leena: Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249. Helsinki 2010.

Mönkkönen, Kaarina: Vuorovaikutus Dialoginen asiakastyö. Helsinki 2007.

Päihdetyön linjaukset vuosille 2012 – 2016. Rikosseuraamuslaitos 2012.

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 – 2020. Tulostettu 22.4.2014. http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hgIF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013

Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, selvityksiä 2006:6. Yliopistopaino, Helsinki 2006.

Seikkula Jaakko & Arnkil Tom Erik: Dialoginen verkostotyö. Tampere 2005.

Timonen, Helena: Omin sanoin. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Joensuu yliopisto, kasvatustieteellisiä julkaisuja. Joensuu yliopistopaino, 2009.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2013

Työtoiminnan linjaukset vuosille 2013 – 2020. Rikosseuraamuslaitos 2013.

Valvomattomat tapaamiset Vilppulan vankilassa – ohje.

Vankeuslaki 23.9.2005/767. Luettu 11.2.2015 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vankeuslaki%202006#O1>

Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.

Vilppulan vankila. Luettu 11.2.2015. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajhteystiedot/vankilat/vilppulanvankila.html>

Yhteydenpito vankilassa. Luettu 26.4.2015 <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhteydetulkopuolelle.html>

Öberg, Nils haastattelu. Luettu 2.5.2015

<http://www.theguardian.com/sciety/2014/nov/26/prison-sweden-not-punishment-nils-oberg>

Öberg Nils, 2014. Longford lectures. Luettu 2.5.2015. http://www.longfordtrust.org/lecture_details.php?id=18

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa-anomus

TUKIMUSLUPA-ANOMUS

20. helmikuuta 2014

Rikosseuraamuslaitos / Peter Blomster

PL 319

00181 Helsinki

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Teen ammattikorkeakoulun (Sosionomi AMK) opinnäytetyötä aiheesta ”Miten vankila valmentaa vapauteen?”. Opinnäytetyön menetelmällisenä lähtökohtana on laadullinen tutkimus, jossa haen sekä kuntoutushenkilökunnan että vankien näkökulmia vankien vapauttamisen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Näkökulmat kerään teemahaastattelulla, jotka toteutan Vilppulan vankilassa, sekä Kylmäkosken vankilassa. Opinnäytetyö tehdään Tampereen ammattikorkeakoululle. Ohjaavana opettajana on lehtori Anssi-Pekka Udd (KT). Opinnäytetyön yhteyshenkilö Vilppulan vankilasta on perhetyön erityisohjaaja Raili Nieminen, ja Kylmäkosken vankilasta pastori Vesa Mäkelä.

Opinnäytetyöni tausta-ajatuksena on Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. Taustalla vaikuttaa myös Vankeuslain 6 §, jonka mukaan jokaiselle vangille laaditaan rangaistujan suunnitelma, joka myöhemmässä vaiheessa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla.

Opinnäytetyössäni on kolme tutkimuskysymystä, joihin haen vastauksia.

- 1.) Mitä ajatuksia kuntoutustyöntekijöillä on vapauttamisprosessista?
- 2.) Miten vangit kokevat vapauttamisprosessin?
- 3.) Mitä työntekijät ja vangit kokevat vapauttamisprosessissa onnistuneeksi ja mitä olisi kehittämisen kohteina?

Haastateltavia vankeja tulisi yhteensä neljä kappaletta. Vilppulan, sekä Kylmäkosken vankilasta haastattelisin yhtä pitkäaikaista ja yhtä lyhytaikaista

vankia, sekä lisäksi kuntoutushenkilökuntaa. Haastattelut suorittaisin työharjoittelujeni aikana. Vilppulan vankilassa harjoittelu huhti - toukokuussa 2014, sekä Kylmäkoskella syys - lokakuussa 2014. Opinnäytetyön on tarkoitus olla valmis keväällä 2015.

Haastattelut nauhoitan, jonka jälkeen litteroin ne. Litteroinnin jälkeen tuhoan äänityksen poistamalla sen koneesta. Litteroin asiakirjat omalle tietokoneelleni, joka on suojattu salasanalla ja muilla ei ole käyttöoikeuksia. Kaikki materiaali tulee vain omaan käyttööni ja se pysyy sähköisessä muodossa. Kun opinnäytetyö on valmis, poistan kaikki materiaalit. Haastateltavien vankien henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa missään vaiheessa opinnäytetyön tekemistä, eikä myöskään valmiista opinnäytetyöstä.

Valmis opinnäytetyö julkaistaan Tampereen ammattikorkeakoululla, jonne siitä jää kirjallinen kappale. Työstä lähetetään kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle. Yksi kappale jää omaan käyttööni.

Työharjoittelujeni vuoksi minusta on tehty turvallisuusselvitys Vilppulan vankilasta vuoden 2013 lopulla.

Anon lupaa tutkimusaineiston keräämiseen teemahaastattelumenetelmällä Vilppulan ja Kylmäkosken vankiloista huhtikuun alun ja marraskuun lopun välisenä aikana vuonna 2014.

Kunnioitavasti

Johanna Nieminen

Sosionomi (AMK) opiskelija

LIITTEET: Tutkimussuunnitelma

Ohjaavan opettajan lausunto

Liite 2. Päätös tutkimusluvasta

Päätös

6.3.2014

12/332/2014

Johanna Nieminen

Hakemuksenne 3.3.2014

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaali-alan koulutusohjelman opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii lehtori Anssi-Pekka Udd

Tutkimuksen aihe

Miten vankila valmentaa vapauteen

Tutkimuksen toteutus

Neljän vangin teemahaastattelut Vilppulan ja Kylmäkosken vankiloissa

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Vankien haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan suostumuksella.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus haastatteluihin. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäyttees-tä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

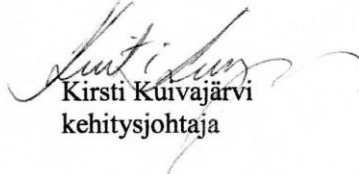
Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta.
Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti Kuivajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Vilppulan vankilan johtaja
Kylmäkosken vankilan johtaja
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja

Liite 3. Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO TYÖNTEKIJÖILLE:

- VANGIN SOSIAALINEN TUKIVERKOSTO

Miten sosiaalista tukiverkosta ylläpidetään vankilassaoloaikana?

Millaisia tukimuotoja on käytössä lyhytaikaisille vangeille? Entä pitkäaikaisille? Olisiko tukimuodoissa kehitettävää?

- RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMA

Minkälaisia eroja rangaistusajan suunnitelmissa on pitkäaikaisilla / lyhytaikaisilla vangeilla?

Kuinka ransun tavoitteisiin päästään?

Mikä toimii? Mitä pitäisi kehittää?

Mitä kursseja vankilassa on mahdollisuus käydä? Tulisiko mielestäsi mahdollisuuksia lisätä?

- VAPAUTUMINEN

Vapautumisen muodot? Vkv, kuntoutus, ehdollinen?

Yhteistyön toimivuus muiden viranomaisten kanssa?

Vankien kanssa yhteistyö?

Vankien perheiden kanssa tehtävä yhteistyö?

- TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Mikä on vapauttamisprosessissa onnistunutta? Mitä tulisi vielä kehittää?

- MUUT ESILLE NOUSEVAT ASIAT

Esille nousevat asiat, jotka liittyvät vapauttamisen suunnitteluun tai toteutukseen.

TEEMAHAASTATTELURUNKO VANGEILLE:

- ELÄMÄNTILANNE / SOSIAALINEN TUKIVERKOSTO

Kuinka kauan olet ollut vankilassa?

Oletko ensikertalainen, vai onko useampia kertoja?

Kuntoutuspolkusi tähän mennessä?

Odottaako sinua siviilissä joku? Kuinka perheesi kanssa tehty yhteistyötä?

Kuinka vankilassa olo on vaikuttanut asenteisiisi / käytökseesi yhteiskuntaa kohtaan?

- RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMA

Mitkä ovat ransussa olleet tavoitteet?

Kuinka tavoitteet ovat toteutuneet?

Minkälaisia kursseja olet käynyt vankilassa ollessasi? Kuinka ne ovat vaikuttaneet sinuun?

- VAPAUTUMINEN

Oletko siirtymässä valvottuun koevapauteen / kuntoutukseen / ehdolliseen vapauteen?

Opiskeletko tai käytkö töissä? Suunnittelu / tukeminen näissä?

Kuinka olet kokenut kuntoutushenkilökunnan tuen? Onko se ollut riittävä?

Onko valvontahenkilöstön tukenut sinua? Onko tuki ollut riittävää?

Yhteistyö viranomaisten kanssa? Minkä tahojen kanssa ja kuinka paljon?

Kuinka sinun toimeentuloa ja asumista on selvitetty / tuettu?

- TULEVAISUUS

Kuinka tulevaisuudentoiveesi on huomioitu vapauttamisprosessissa?

Miten olet valmistautunut tulevaisuuteen vankila-aikanasi?

Onko jotain asioita, joihin toivoisit enemmän tukea tulevaisuuden suunnittelussa?

- MUUT ASIAT

Esille nousevat asiat, jotka liittyvät vapautumisen suunnitteluun tai toteutukseen.